

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Milla Lammervo

PAKKOTILA

VASTUUVAPAUSPERUSTEENA

Intressivertailun haasteellisuus osana ratkaisuntekoa

Liiketalous
2017

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Milla Lammervo
Opinnäytetyön nimi	Pakkotila vastuuvapausperusteena - Intressivertailun haasteellisuus osana ratkaisuntekona
Vuosi	2017
Kieli	suomi
Sivumäärä	54
Ohjaaja	Tuula Hartman

Tämä opinnäytetyö käsittelee pakkotilaa vastuuvapausperusteena sekä tuomioistuimen ratkaisussa käytettävää intressivertailua ja sen haasteellisuutta. Pakkotila on vastuuvapausperusteisiin kuuluva oikeuttamis- ja anteeksiantoperuste. Pakkotilassa on uhrattava jokin oikeudellisesti suojattu etu, jotta voidaan pelastaa, jokin toinen oikeudellisesti suojattu etu välittömästi uhkaavalta vaaralta. Työn tavoitteena on tutkia kokonaisvaltaisesti pakkotilatekkoa, sen oikeusvaikutuksia ja sitä, mikä tekee pakkotilasta oikeudenmukaisen. Lisäksi työn tavoitteena on avata näkökulmia intressivertailuun.

Opinnäytetyö on toteutettu käyttäen lainopillista tutkimusmenetelmää. Työn teoriaperusta pohjautuu pitkälti voimassaolevaan lainsäädäntöön ja oikeuskirjallisuuteen. Työssä on myös hyödynnetty oikeuskäytäntöä ja esimerkkitaapauksia, joita on otettu teorian joukkoon selittämään ja kuvaamaan käsitteitä laajemmin.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että pakkotilateon oikeudenmukaisuuteen liittyvän intressivertailun tärkeys korostuu silloin, kun vertailu tehdään aineettomien oikeushyvien välillä. Intressin tärkeys arvioidaan aina edun pelastajan näkökulmasta. Lähtökohtaisesti pakkotilateko on oikeudenmukainen silloin, kun pelastettu etu on uhrattua etua arvokkaampi. Aineellisten etujen välillä vertailu on useimmiten helppoa. Yleensä intressivertailussa huomioitavia etuja ei kuitenkaan voida arvottaa yksiselitteisesti rahassa vaan vertailussa huomioidaan aineettomia ja aineellisia intressejä laajasti, ja vertailun tarkoituksena on määrittää, ovatko hyödyt merkittäviä haittoihin nähden. Viime kädessä pakkotilatekojen oikeudellinen kohtelu ja seuraamukset ratkaistaankin intressivertailun avulla.

ABSTRACT

Author	Milla Lammervo
Title	The Release of Liability by Using Necessity – The Challenge of Comparing Interests
Year	2017
Language	Finnish
Pages	54
Name of Supervisor	Tuula Hartman

This thesis examined the release of liability by using necessity and a challenge of comparing interest in court decisions. Necessity is a legal term which means that there may be situations of such overwhelming urgency that a person must be allowed to respond to the situation by breaking the law. The defining feature of necessity is that the situation causes genuine risk of immediate harm or danger. A person whose actions break the law can not be held responsible for a crime because his/her conduct was necessary in order to prevent some greater harm.

This thesis was made by using legal research methods. Court cases and case study were also used to examine the studied issues. The theory of this thesis was based on current legislation. The thesis collected together all the necessary information about necessity in the Finnish criminal law. The aim of this thesis was to study also the legal effects of necessity.

The conclusion was that necessity might be a possible justification for breaking the law. However, comparing the interest is an important element in the court decision. Interest on justice is a general legal term which means that something should be done in the way that is most fair and equitable to the parties or with respect to the public good. The importance of interests is always estimated from the point of view of the person who is saving the greater good. Usually a value judgment can not be made only in monetary terms, but also intangible values are taken into consideration. In general it can be said that necessity is justified when greater harm can be reduced.

Keywords   necessity, release of liability, comparison of interests, justifying grounds, criminal law

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	RIKOSVASTUUUSTA JA VASTUUVAPAUESTA.....	10
	2.1 Rikosvastuu yleisesti.....	11
	2.1.1 Syyllisyys	16
	2.1.2 Oikeudenvastaisuus.....	17
	2.2 Seuraamusjärjestelmä	18
	2.3 Menettämisseuraamus.....	19
	2.4 Erehdys	20
	2.4.1 Kieltoerehdys	20
	2.4.2 Tunnusmerkistöerehdys	22
	2.4.3 Erehtyminen vastuuvapausperusteesta.....	23
3	PAKKOTILAN MÄÄRITELMÄ.....	25
	3.1 Mikä on ja mikä ei ole pakkotilaa.....	25
	3.2 Pakkotila lainsäädännössä ja sääntely ennen rikoslain uudistamista.....	26
	3.3 Pakkotila oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteena.....	28
	3.3.1 Pakkotilaoikeuden rajojen ylittäminen.....	29
	3.3.2 Pakkotila lieventämisperusteena	30
	3.4 Hätävarjelen ja pakkotilan ero	31
	3.5 Pakkotila ja velvollisuuksien kollisio	31
4	ONGELMANA INTRESSIVERTAILU	33
	4.1 Suojeltavat oikeushyvät ja arvokkaamman edun merkitys.....	33
	4.2 Intressivertailun haasteellisuus	36
	4.3 Intressivertailua oikeustapausten avulla.....	37
5	RATKAISUUN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT.....	40
	5.1 Lain tulkinta	40
	5.2 Todistamistaakka pakkotilaopissa	41
	5.3 Tilanteen pakottavuus ja ennakointi	42
	5.4 Teon puolustettavuus	43

5.4.1	Vaaran käsite	44
5.4.2	Defensiivinen pakkotila	45
5.4.3	Aggressiivinen pakkotila.....	45
5.5	Edellytykset vastuusta vapautumiselle	46
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINNAT	47

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Rikosvastuun yleiset edellytykset.....	11
Kuvio 2. Vastuuvapausperusteet.....	13
Kuvio 3. Yritys ja osallisuus.....	15

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena on vastuuvapausperusteisiin kuuluva pakkotila. Se on vaaratilanne, jossa jokin oikeudellisesti suojattu etu joudutaan uhraamaan, jotta voidaan pelastaa jokin toinen oikeudellisesti suojattu etu pakottavasta ja välittömästi uhkaavasta vaarasta. Jos tehtyä tekoa ei voida pitää sallittuna, on tekijä kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, mikäli häneltä ei kohtuudella olisi voinut vaatia toisenlaista suhtautumista ottaen huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys sekä muut tekoon vaikuttavat seikat ja olosuhteet. Pakkotilassa on siis kysymys äkillisesti syntyvästä vaaratilanteesta, josta tavoitteena on pelastaa arvokkaammaksi arvioitu intressi eli oikeushyvä. Pakkotila voidaan jakaa kahteen osaan; ensimmäinen on toisen henkilön aiheuttama pakkotila ja toinen olosuhteiden aiheuttama pakkotila. Näistä voidaan käyttää myös nimityksiä aggressiivinen ja defensiivinen pakkotila.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia pakkotilatekoa, sen oikeusvaikutuksia ja sitä, mikä tekee pakkotilasta oikeudenmukaisen. Työssä tutkitaan pakkotilaan kohdistuvaa lainsäädäntöä sekä niitä edellytyksiä, joiden tulee täytyä, jotta tekoa voidaan pitää pakkotilana. Tavoitteena on myös avata näkökulmia intressivertailun haasteellisuuteen ja siihen miten eriarvoisten etujen välinen arvottaminen tapahtuu. Intressivertailun haasteellisuus ilmenee siinä, ettei tuomioistuimen ratkaisussa ole yleensä perusteltua intressien keskinäistä painoarvoa. Työssä pohditaankin, mitkä tekijät vaikuttavat tuomioistuimen ratkaisussa siihen, että jotkin intressit saavat vertailussa suuremman merkityksen kuin toiset. Intressivertailun haasteellisuutta oli alun perin tarkoitus tutkia tutkimushaastattelun avulla. Tutkimushaastattelu oli kohdistettu käräjäoikeuden tuomareille ja vastausten perusteella oli tarkoitus selvittää intressivertailuun liittyviä ongelmia. Haastatteluun osallistuneiden käräjätuomareiden määrä oli kuitenkin niin pieni, että intressivertailun haasteita päädyttiin ratkomaan tutkimalla oikeustapauksia ja niissä ilmeneviä ratkaisuja intressivertailuun.

Opinnäytetyö tutkii pakkotilatekoa siihen vaikuttavan lainsäädännön ja oikeustapausten avulla. Tarkoituksena on myös avata tilanteita, joissa

vastuuvapausperusteen soveltamiselle asetetut edellytykset eivät täyty. Tällöin pakkotila voi toimia rangaistusta lieventävänä tekijänä. Vastuuvapausperusteista tuodaan esille ne tekijät, jotka vapauttavat tekijän kokonaan rikosvastuusta. Opinnäytetyön aihe on rajattu koskemaan ainoastaan vastuuvapausperusteiden ydinryhmään, joka muodostuu oikeudenvastaisuuden poissulkevista oikeuttamisperusteista ja syyllisyyden kumoavista anteeksiantoperusteista.

Opinnäytetyö on toteutettu käyttäen lainopillista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen teoriaperusta luodaan oikeuskirjallisuuden, hallituksen esitysten sekä oikeuskäytäntöjen pohjalta. Keskeistä tutkimuksessa on tulkita voimassa olevaan oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä ja niiden sisältöä. Pakkotilasäännöksen jälkeenjääneisyyden vuoksi pakkotilan soveltaminen pohjautuu pitkälti oikeuskäytäntöihin. Tästä johtuen opinnäytetyössä pyritään selvittämään asioita lukijalle pitkälti esimerkkien ja oikeustapauksien avulla.

Tutkimuksen ensimmäisessä teorialuvussa tarkastelun kohteena ovat rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset sekä vastuuvapausperuste ja sen oikeusvaikutukset. Luvussa selvitetään oikeudenvastaisuus ja syyllisyys käsitteenä sekä seuraukset, jotka liittyvät vastuuvapausperusteesta erehtymiseen. Koska aihe on melko syvällä rikosoikeudellista oppia sekä tuomioistuinten ratkaisunteen ymmärtämistä, selvitetään ensimmäisessä luvussa myös yleiset rikosoikeudellisen vastuun muodostavat perusteet sekä niistä edellytyksistä vapautumiseen johtavat seikat.

Opinnäytetyön toisessa luvussa tutkitaan pakkotilan määritelmää ja seurauksia yleisellä, konkreettisella tasolla. Luvussa tuodaan esille pakkotilaan kohdistuvaa lainsäädäntöä sekä lainsäädännön uudistuksen tuomaa muutosta. Toisessa luvussa tutkitaan pakkotilaa, myös sellaisissa tapauksissa, joissa vastuuvapausperusteen soveltamiselle asetetut edellytykset eivät täyty. Tällaisissa tilanteissa teko ei ole varsinainen pakkotila, eikä asiaan voida soveltaa vastuuvapausperusteelle asetettuja määräyksiä. Henkilön pakkotilatekoon johtaneet syyt ja olosuhteet voivat kuitenkin toimia rangaistusta lieventävänä seikkana, vaikka kysymyksessä ei olisikaan varsinainen pakkotila. Lähtökohtana on tuoda ilmi, mitkä kaikki asiat

vaikuttavat vastuusta vapautumiseen taikka rangaistuksen lieventämiseen tilanteissa, joissa on vedottu pakkotilaan.

Kolmannessa luvussa käsitellään intressivertailua. Se on tärkeä osa tuomioistuimen päätöksentekoa, sillä pakkotilateon oikeudenmukaisuus ratkaistaan laittamalla eriarvoiset edut arvojärjestykseen. Intressivertailun avulla selvitetään pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon laatu sekä suuruus. Kolmannessa luvussa selvitetään myös, mitkä ovat suojeltavia intressejä. Oikeushyvien jaottelu voi saada aikaan ristiriitaisen lopputuloksen, minkä vuoksi oikeushyvien arvottaminen voi koitua ongelmalliseksi. Kolmannessa luvussa pyritään selvittämään tuomioistuimen ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä sekä intressivertailuun yleisesti kuuluvia käytäntöjä.

Opinnäytetyön viimeinen luku käsittelee ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä. Luvussa pohditaan lain tulkintaa sekä todistamistaakkaa. Viimeisessä luvussa tutkitaan myös sitä, mikä tekee pakkotilateosta puolustettavan ja miten ennakoinnilla voidaan perustella ratkaisu, jota tuomioistuin ei pidä pakkotilana.

Kiinnostus opinnäytetyön aiheeseen heräsi pitkällisen pohdinnan jälkeen. Harjoitteluni Vaasan käräjäoikeudessa kesällä 2015 vahvisti aihevalinnan. Opinnäytetyö on suunnattu oikeudenalaa opiskeleville sekä kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tutkimus kokoaa yhteen kaiken tarpeellisen tiedon pakkotilasta vastuuvapausperusteena.

2 RIKOSVASTUUSTA JA VASTUUVAPAUESTA

Rikosoikeus on osa Suomen oikeusjärjestystä. Sen sisältämät normistot, erillislait ja rikosoikeudelliset säädökset määrittelevät, mitkä teot tai laiminlyönnit ovat Suomessa rangaistavia. Rikosoikeus on kaikille tuttua jo pelkästään jokapäiväisestä elämästä. Uutiset, iltapäivälehdet ja kahvipöytäkeskustelut tuovat tavalla tai toisella tutuiksi rikosoikeuden peruseriaatteita. Useimmilla on myös selkeä käsitys siitä, miten rikosoikeutta sovelletaan ja rangaistuksia määrätään yhteiskunnassa.

Rikosoikeuden peruskäsitteitä ovat rikos ja rangaistus. Rikos on perinteisesti määritelty tunnusmerkistön mukaiseksi, oikeudenvastaiseksi ja syyllisyyttä osoittavaksi teoksi. Toisaalta voidaan asettaa vielä erikseen vaatimus tahdonvaltaisesta teosta. Ellei teko tai laiminlyönti täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä eli rikosmääritelmää, kyse ei ole rikoksesta. Suomen voimassa olevasta lainsäädännöstä ei ole löydettävissä yhtä ainoaa pätevää määritelmää sille mikä on rikos. Lakia tutkimalla on huomattavissa, että rikos on itse asiassa laaja kenttä erilaisia käytäytymismuotoja, joista on säädetty rangaistus. Vasta laki määrittelee sen, mikä on rikos. Ei ole siis rikosta ilman lakia. (Nuotio & Majanen 2003, 9-13; Nuotio & Majanen 2003, 43.)

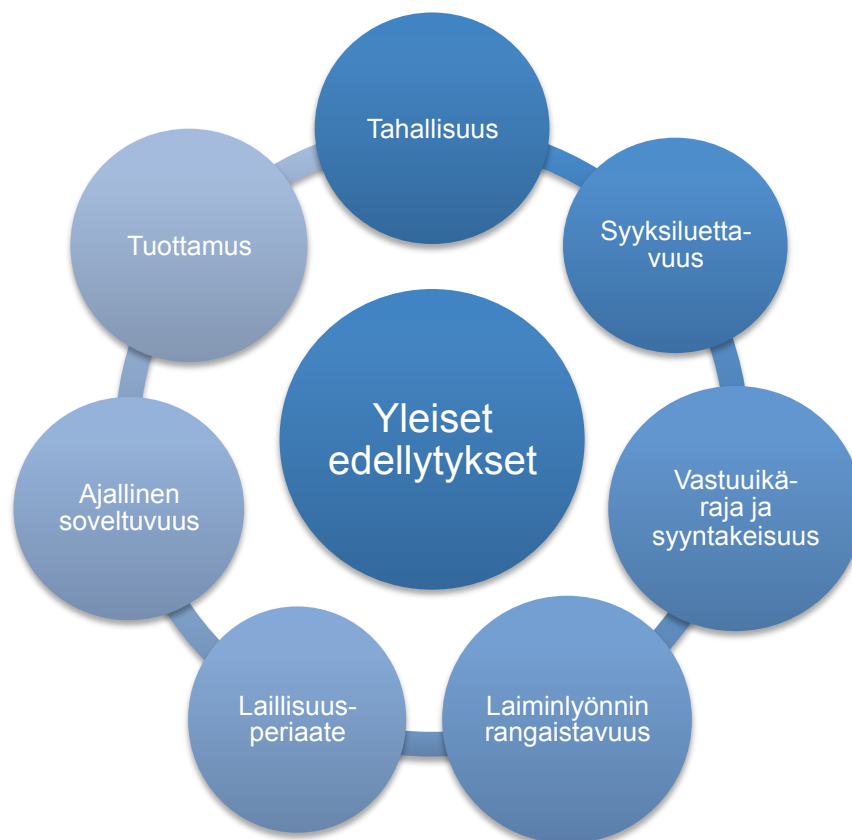
Rikokseen syyllistynyttä tekijää tulee rangaista teostaan lain säätämällä tavalla. Rangaistus on oikeudellinen seuraamus, joka lain nojalla on määrätty langettavaksi silloin, kun henkilön katsotaan olevan vastuussa teostaan. Kun puhutaan rangaistuksesta tai rikoksen muista seuraamuksista on oletettava, ettei käsillä ole rikosvastuun ja rangaistuksen poistavaa vastuuvapausperustetta. (Frände 2012, 313, 315.)

Vastuuvapaus tarkoittaa niitä poikkeuksellisia seikkoja, jotka perustelevat tekijän vapautumisen rikosvastuusta. Rikosoikeudellisiin vastuuvapausperusteisiin kuuluvat muun muassa voimakeinojen käyttö, yleinen kiinniotto-oikeus, oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteet sekä syyntakeettomuuden perusteet. Laajassa merkityksessä niihin voidaan katsoa kuuluvan myös yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen. Vastuuvapausperusteet muodostavat haasteen oikeusjärjestelmälle, sillä ne edustavat tietynlaisia välttämättömiä poikkeuksia rikosoikeudelliseen vastuu-

seen ja rangaistuksen määräämiseen. Ydinryhmä muodostuu oikeudenvastaisuuden poissulkevista oikeuttamisperusteista sekä syyllisyyden kumoavista anteeksiantoperusteista. Vastuuvapausperusteet kuitenkin nähdään osana laajaa oikeudellista infrastruktuuria, joka kokonaisuutena muodostaa perus- ja ihmisoikeuksien avulla mahdollisimman laajan oikeusturvan. (Frände 2005, 149-150, 170; HE 44/2002, 110; Tapani & Tolvanen 2008, 310-311.)

2.1 Rikosvastuu yleisesti

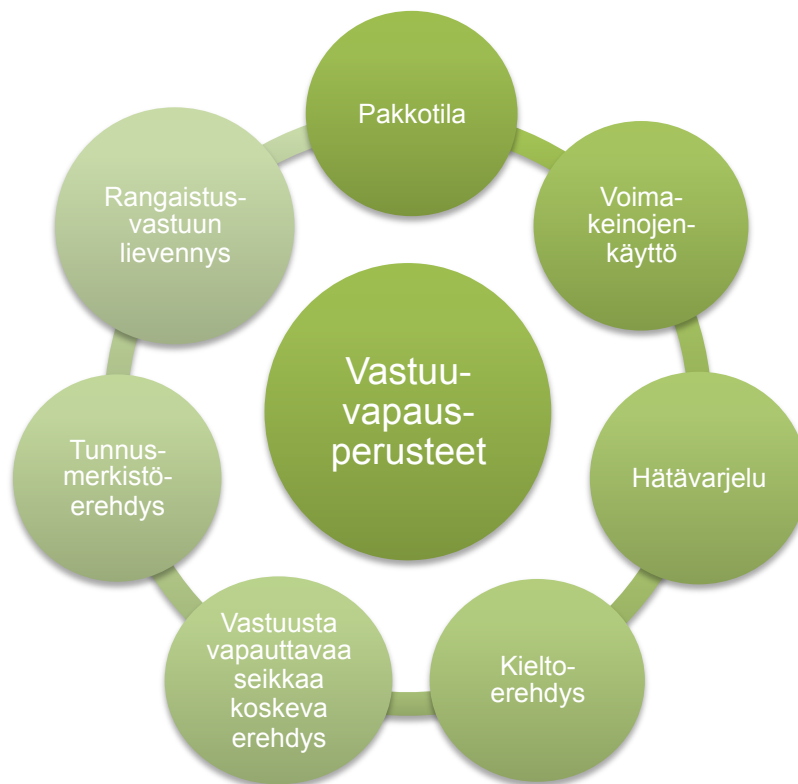
Rikoksesta vastaa tekijä, joka itsenäisesti toteuttaa rikostunnusmerkistön. Jos tekijöitä on useampi, rangaistaan heistä jokaista rikoksen tekijänä. Rikosoikeudellisen vastuun ehdot on kirjattu lakiin. Laissa on kunkin rikostyyppin tunnusmerkit. Rikoslain luvuissa 3-5 määritellään rikosoikeudellisen vastuun yleisiä edellytyksiä. Näiden edellytysten mukaisesti rikosoikeudellinen vastuu muodostuu kaiken kaikkiaan vastuun perustavista ja vastuun poistavista seikoista.

Kuvio 1. Rikosvastuun yleiset edellytykset. (L 19.12.1889/39.)

Kuvioon 1 on koottu rikoslain kolmannen luvun sisältämät rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset. Vastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt 15 vuotta ja on syyntakeinen. Lisäksi rikoksen tekijä voidaan todeta syylliseksi vain sellaiseen rikokseen, joka on tekohetkellä määritetty rikoslaissa rangaistavaksi. Tätä kutsutaan laillisuusperiaatteeksi. Laillisuusperiaatteeseen sisältyy myös vaatimus, jonka mukaan rikoksesta säädettävän seuraamuksen eli rangaistuksen on perustuttava lakiin. (L 19.12.1889/39, 3:4, 3:1.)

Ajallinen soveltuvuus tarkoittaa, että tekijä voi olla vastuussa vain sellaisesta rikoksesta, joka oli lainvoimassa rikoksen teko hetkellä. Henkilön laiminlyödessä jotakin hänelle kuuluvaa velvollisuuttaan, voidaan häntä rangaista vain, mikäli laiminlyönti on rikoksen tunnusmerkistössä määrätty rangaistavaksi. Yleisistä edellytyksistä tahallisuus ja tuottamus ovat ehkä tunnetumpia käsitteitä. Tahallisuudella tarkoitetaan, että rikoksen tekijä on vastuussa tekemästään rikoksesta silloin, kun hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen tai pitänyt sen aiheutumista hyvin todennäköisenä. Tuottamuksella taas tarkoitetaan tekijän huolimattonta menettelyä, jonka seurauksena rikos on tapahtunut. Tuottamus rikosvastuun edellytyksenä tapahtuu esimerkiksi silloin, kun tekijä rikkoo olosuhteiden vaatimaa tai hänelle määrättyä huolellisuusvelvollisuutta, vaikka olisi kyennyt sitä noudattamaan. Syyksiluettavuudella tarkoitetaan, että rikos on rangaistava vain, kun se on tahallinen tai tuottamuksellinen. (L 19.12.1889/39, 3:2-3, 3:5-7.)

Kuvio 2. Rikosvastuusta vapauttavat perusteet. (L 19.12.1889/39.)

Kuviossa 2 on esitetty rikoslain neljännen luvun sisältämät vastuuvapausperusteet. Pakkotilaa, vastuusta vapauttavaa seikkaa koskevaa erehdystä, sekä kielto- ja tunnusmerkistöerehdystä käsitellään tarkemmin tutkimuksen myöhemmissä luvuissa.

Voimakeinojen käyttö vastuuvapausperusteena tarkoittaa, että henkilöllä on oikeus turvautua voimakeinoin esimerkiksi virkatehtävänsä hoitamisen tai muun siihen rinnastettavissa olevan syyn vuoksi. Voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin toimenpiteisiin, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, ottaen huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin. Sen sijaan hätävarjeluun saa turvautua oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi. Tekoa on kuitenkin pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. (L 19.12.1889/39, 4:1-7.)

Vastuuvapausperusteiden oikeusvaikutukset näkyvät oikeudenvastaisuuden ja syyllisyyden poistavina perusteina. Vastuuvapausperusteet voivat äärimmillään poistaa teon oikeudenvastaisuuden ja lievempänä poistaa syyllisyyden. Näin ollen oikeusvaikutuksena on se, että rikosvastuu sulkeutuu tekijältä pois, jolloin käsillä ei ole rikosta. (Koskinen 2008, 40.)

Vastuuvapausperustetta voidaan pitää myös rangaistusta lieventävänä tekijänä, vaikka tekijää ei voitaisi vapauttaa vastuusta kokonaan. Oikeuttamisperusteet kuuluvat vastuun kumoamisperusteisiin. Henkilö voi esimerkiksi puolustautua hyökkäystä vastaan lyömällä tai toimimalla muutoin keinoilla, jotka eivät olisi tavallisesti sallittu. Kyse on siis ensisijaisesti rikoksesta mutta erityisten olosuhteiden vuoksi tilanteeseen sovelletaan poikkeussääntöä eli oikeuttamisperustetta kuten yllä käsitelty hätävarjelu. Oikeuttamisperusteilla eli poikkeussäännöillä on tiukat soveltamisedot. Oikeuttamisperusteen soveltaminen merkitsee sitä, että tekijää kohtaan nostettu moite poistetaan ja teko niissä olosuhteissa tehtynä hyväksytään. Näin ollen teon oikeudenvastaisuus siis poistuu. Epätäydellisessä ihmiselämässä saattaa tulla vastaan tilanteita, jossa normaaleista pääsäännöistä voi olla hankalaa pitää kiinni. (Nuotio & Majanen 2003, 43-45.)

Kuvio 3. Yritys ja osallisuus. (L 19.12.1889/39.)

Kuvio 3 esittää rikoslain viidettä lukua, jossa säädetään yrityksestä ja osallisuudesta rikosvastuuseen. Rikoksen yrityksestä rangaistaan silloin, kun yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Yritykseksi lasketaan teko, jonka tekijä on aloittanut ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritys saattaa tulla kysymykseen silloinkin, kun vaaraa ei aiheudu. Mikäli tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen täyttämisestä tai estänyt tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen, ei tekijää rangaista rikoksen yrityksestä. Kaikkia rikokseen osallistuneita rangaistaan rikoksen tekijänä. Henkilöt, jotka taivuttavat toisen henkilön tekemään tahallisen rikoksen, rangaistaan rikokseen yllyttämisestä ja henkilöt, jotka ennen rikosta tai sen aikana auttavat neuvomalla tai muilla tavoin tekijää toteuttamaan rikoksen rangaistaan avunannosta. Välillinen tekeminen on myös rangaistava teko. Tällöin tekijä tuomitaan rikokses-

ta, jossa tekijä on käyttänyt välikappaleena toista, esimerkiksi syyntakeetonta henkilöä. (L 19.12.1889/39, 5:1-4.)

Erityinen henkilöön liittyvä olosuhde on seikka, joka poistaa teon rangaistavuuden, vähentää tai enentää sitä. Tämä koskee ainoastaan tekijää, yllyttäjää tai avunantajaa. Yllyttäjää tai avunantajaa ei vapauta rangaistusvastuusta se, ettei häntä koske sellainen erityinen henkilöön liittyvä olosuhde, joka perustaa tekijän teon rangaistavuuden. Oikeushenkilön puolesta toimiminen viittaa edustajanvastuuseen. Eli esimerkiksi yhtiön edustaja voidaan tietyin edellytyksin tuomita rikoksesta, jossa tekijänä on itse yhtiö. Oikeushenkilön rangaistusvastuu saattaa tulla kysymykseen silloin, kun toiminnassa on tapahtunut teko, josta on säädetty rangaistus sekä tekijälle että oikeushenkilölle. (L 19.12.1889/39, 5:5-8.)

2.1.1 Syyllisyys

Tuomarilla on velvollisuus perustaa ratkaisunsa rikosasiassa voimassa olevaan oikeuteen. Mikäli teko täyttää rikosvastuun edellytykset, tulisi lain mukaan vastaaja todeta syylliseksi. Syyllisyysperiaate tarkoittaa, että tekijää voidaan moittia ja rangaista ainoastaan teosta, jossa tekijä olisi voinut toimia toisin kuin tosiasiasa toimi. Lainsäädäntö on melko tarkkaan kuvaillut tilanteet, joissa moite poistuu. Syyllisyys rikoksen rakennetekijänä konkretisoi syyllisyysperiaatetta. Syyllisyyden kokonaisuudesta erotetaan syyntakeisuus, syyksiluettavuus sekä teon moitittavuus. Syyntakeisuus tarkoittaa tiettyjen rikosvastuulle asetettujen psyykkisten vähimmäisedellytysten täyttymistä. Syyntakeinen henkilö on tietyn ikäinen ja psyykkisesti vastuukykyinen teoistaan. Syyntakeettomuusperusteeksi luetaan psyykkistä vastuukyvyttömyyttä osoittavat seikat. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilöt, jotka eivät kykene ymmärtämään tekonsa tosiasiallista oikeudenvastaisuutta tai luonnetta mielisairauden, syvän vajaamielisyyden tai tajunnan häiriön vuoksi. Tekijä voi olla kokonaan syyntakeeton tai alentuneesti syyntakeinen. Henkilön psyykinen vastuukyvyttömyys todetaan mielentilatutkimuksella. (Frände 2012, 165-166.)

Syyllisyys muodostuu tahallisuudesta ja tuottamuksesta. Objektiivinen vastuu on rajattu rikosoikeudesta pois, jolloin tapaturmasta ei rangaista. Jotta tekijää voidaan

rangaista, edellytetään teon tahallisuutta. Toisaalta myös tuottamus voi aiheuttaa rangaistusvastuun tietyn edellytyksin. Tahallisuudella tekijä osoittaa, että hän on tietoisesti tahtonut toimia niin kuin toimi. Tuottamus taas osoittaa, että tekijä on huolimattomuuden tai varomattomuuden vuoksi toiminut lainvastaisesti. Tietyissä tilanteissa rangaistus, ja sitä vastoin, syyllisyys poistuu, vaikka tekijä on tehnyt oikeudenvastaisen teon. Syyllisyyden poissulkevat perusteet ovat puuttuva vastuuikä, syyntakeettomuus ja kieltoerehdys. Nämä lukeutuvat anteeksiantoperusteisiin, joita käsitellään luvussa 3.3. Muissa perusteissa syyllisyys säilyy, mutta rangaistusvastuu poistuu. Rangaistusvastuusta vapautumisen ehtona on syyllisyyden poissulkeutuminen. (Frände 2012, 106, 167- 168)

Kaiken kaikkiaan syyllisyys on sitä, että tekijä tietoisesti toimii väärin toimintaperusteiden mukaisesti. Toisaalta siis tekijältä, joka ei kykene määräämään omia toimintaperusteitaan, puuttuu syyllisyys. (Kulla, Keinänen, Vuorela, Hoffrén, Neuvonen & Rautiainen 2015, 188.)

2.1.2 Oikeudenvastaisuus

Oikeudenvastaisuus ilmenee toimintana, jossa rikotaan oikeusjärjestykseen sisältyvää käskynormia. Käskynormi on abstrakti kaikille etukäteen osoitettu käsite. Esimerkiksi pahoinpitelyn rikossäännöksen tunnusmerkistöön sisältyy kielletyn toiminnan kuvaus.

”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” (L 19.12.1889/39, 21:5.)

Rikossäännös antaa ymmärtää, että tulee välttää toiseen ihmiseen kohdistuvaa fyysistä ja psyykkistä väkivallan käyttöä. Jos henkilö tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa aiheuttaen tälle fyysisen vamman, luo yllä oleva säännös vahvan olemuksen siitä, että teko on oikeudenvastainen. (Honkasalo 1965, 139-140.)

Tämän tutkimuksen kannalta oikeudenvastaisuutta on hyvä lähestyä myös laiminlyöntivastuun näkökulmasta. Esimerkiksi kun käsillä on useampia velvollisuuksia,

voi olla sallittua antaa tiettyjen seurausten syntyä. Kysymyksessä voi olla pakotila, jolloin pelastaakseen oikeudellisesti suojatun edun välittömästi ja pakottavasta vaarasta henkilön on pakko laiminlyödä jonkin toisen teon tekeminen. Pelastettavan edun on oltava selvästi uhrattua etua arvokkaampi. Toisaalta tähänkin on poikkeuksia. Esimerkiksi oman sekarotuisen koiran puolustaminen hyökkäävä rotukoiraa vastaan, voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavana. Tällöin asiaan ovat vaikuttaneet myös tekijään kohdistuvat muut intressit, eikä ainoastaan rahallisesti arvokkaamman edun puolustaminen. Esimerkin mukaisessa tapauksessa onkin käsillä periaatteessa toiminnan sallituksi tekevä oikeuttamisperuste. (Boucht & Frände 2008, 166.)

Oikeudenvastaisuuden käsitteen määrittely ei välttämättä tunnu vaikealta, eikä sen ymmärtäminen lähtökohtaisesti aiheuta ristiriitoja. Oikeusjärjestys ottaa kantaa siihen, mitkä teot tulee kriminalisoida eli mitä tekoja on pidettävä oikeudenvastaisina. Kriminalisoinniksi kutsutaan eduskunnan päätöstä liittää rangaistuksen uhka johonkin inhimilliseen käyttäytymismuotoon. Kriminalisoinnin käyttäytymistä ohjaavaa tavoitetta kutsutaan myös yleisestävyydeksi. Rangaistusuhan vuoksi ihmiset tekevät tai jättävät tekemättä tiettyjä tekoja. Lainsäädäntöön kuuluu myös säännöksiä, jotka voivat kumota sinänsä tunnusmerkistönmukaisen teon. Eli vaikka jokin teko täyttää kaikki rikoksen tunnusmerkit, sitä ei voida, jonkin muun laissa määrätyn säännöksen perusteella, pitää rangaistavana. Tämän vuoksi oikeudenvastaisuus käsitteenä ei olekaan niin yksinkertainen. Kysymys on yksiluonteisista poikkeussäännöistä. Kun teko on jonkin poikkeussäännön mukainen, se ei ole oikeudenvastainen. Tällaista poikkeussäännön perustetta, eli tosiasiallista tapahtumaa, kutsutaan oikeuttamisperusteeksi. (Frände 2008, 148-149; Frände 2012, 18.)

2.2 Seuraamusjärjestelmä

Rangaistukset muodostavat rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ytimen. Rikoksesta voidaan tuomita vain sellaiseen rangaistukseen, joka on rikoksesta laissa säädetty rangaistukseksi. Suomen yleisiä päärangaistuksia ovat vankeus, yhdyskuntapalvelu, sakko ja rikesakko. Rangaistusten lisäksi rikoksesta voidaan tuomita myös muihin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Rikoksen seuraamuksilla onkin

tärkeä rooli oikeuskäytännössä, sillä ne määräävät sen, mitä rikoksen tekijälle seuraa tehdystä rikoksesta. Tällaisia seuraamuksia ovat esimerkiksi turvaamistoi-
met, kuten menettämisseuraamus, joiden ensisijainen tarkoitus on suojata yhteis-
kuntaa ja sen jäseniä rikoksentekijän mahdollisilta uusilta rikoksilta. Tehtyyn ri-
kokseen kuuluu olennaisesti myös rikoksella aiheutettujen vahinkojen korvaami-
nen. (Nuotio & Majanen 2003, 116-118; Matikkala 2010, 1.)

2.3 Menettämisseuraamus

Menettämisseuraamuksella tarkoitetaan rikoksen tekovälineen, rikoksen tuotteen
tai rikoksen kohteena olleen omaisuuden korvauksetonta menettämistä valtiolle.
Menettämisseuraamuksen tuomitseminen edellyttää useimmiten syyttäjän vaati-
mista. (Nuotio & Majanen 2003, 170-171.)

Menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksenä on se, että teko on laissa
säädetty rangaistavaksi. Seuraamus voidaan kohdistaa myös teon hetkellä 15-
vuotiaaseen tai syyntakeettomaan. Hyödyn menettämisestä säädetään rikoslain
luvussa 10. Lähtökohta on, että rikoksen avulla saatu taloudellinen hyöty tuomi-
taan valtiolle menetetyksi. Teosta voidaan tuomita sekä tekijä että osallinen ja
myös se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Hyödyn menettämisen lisäksi
rikoslaissa on säädetty menettämisseuraamuksena rikoksentekoväline tai muu
omaisuus eli rikoksella tuotettu, valmistettu tai rikoksen kohteena ollut esine tai
omaisuus. (Koskinen 2008, 117-118.)

KKO 2002:97

Opioidiriippuvaisten potilaiden lääkäriä syytettiin huumausainerikoksesta.
Lääkäri oli potilaitaan apuna käyttäen maahantuonut huumausaineeksi luo-
kiteltavaa lääkevalmistetta ja luovuttanut niitä muille potilailleen korvausta
vastaan. Kysymys oli laitonta taloudellista hyötyä koskevasta menettämisseuraamuksesta.

Käräjäoikeudessa lääkäri tuomittiin rikoslain 50 luvun 1 §:n nojalla huumausainerikoksista 11 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja menettämään valtiolle rikoksilla saamansa laittoman taloudellisen hyödyn, jonka se arvioi 100 000 markan arvoiseksi.

Lääkäri valitti asiasta hovioikeuteen ja vielä korkeimpaan oikeuteen asti. Käräjäoikeus katsoi, ettei laittomasta taloudellisesta hyödystä ollut esitetty tarpeeksi näyttöä. Epäselväksi jäi muun muassa se, mikä oli laittomien lääkkeiden osuus ja mikä itse lääkärin antaman hoidon ja kuntoutuksen osuus hänen palkkiostaan.

Korkein oikeus alensi lääkärin tuomiota seitsemäksi kuukaudeksi ja hylkäsi menettämisrangaistuksen. (Korkein oikeus 2002.)

2.4 Erehdys

Merkittäviä rikosoikeudellisia erehdyksiä on kaksi. Nämä ovat tunnusmerkistö-erehdys ja kieltoerehdys. Rikoslain mukaan erehdys saattaa koskea myös vastuusta vapauttavaa seikkaa, jolloin erehdysmuotoa pidetään tunnusmerkistöerehdyksen ja kieltoerehdyksen sekoituksena. Erehtymisellä tarkoitetaan tässä tapauksessa väärää tietoa tai oleellisen tiedon puutetta. Tekijä siis erehtyy jostakin tunnusmerkistön seikasta tai ei tiedä sellaisen olemassaolosta. Yksinkertaisemmin sanottuna, maailma näyttää tekijälle erilaiselta kuin se todellisuudessa on. (Frände 2012, 130-131.)

2.4.1 Kieltoerehdys

Tekijä on rangaistusvastuusta vapaa, jos hän erehtyy pitämään tekoaan sallittuna. Yleisesti vallitsee vahva oletus, että Suomessa asuva ja oleva henkilö tuntee ydinrikosoikeuden siinä määrin, että ymmärtää esimerkiksi varkauden, pahoinpitelyn, petoksen tai raiskauksen olevan Suomessa lainavastainen, rangaistava teko. Tekijän kieltoerehdys ei voi johtaa rangaistusvastuusta vapautumiseen, jollei hän ole käyttänyt kykyään hankkia oikeaa tietoa oikeustilasta. Vastuusta vapautumiseen vaaditaan, että erehdys on ollut väistämätön, ja ettei lisätoimenpiteet olisi olleet mahdollisia. (Boucht & Frände 2008, 137-138.)

Rikoslaisissa säädetään neljä kriteeriä sille, että kieltoerehdystä voidaan pitää ilmeisen anteeksiannettavana. Ensimmäinen peruste koskee oikeussäädöksen julkistamisen puutteellisuutta tai virheellisyyttä. Toinen peruste on lain sisällön erityinen vaikeaselkoisuus. Vaikeaselkoisuuteen ei riitä se, että laki on tulkinnanvarainen, sillä suurin osa laeistamme on sellaisia. Seuraavana esimerkki korkeimman oi-

keuden tapauksesta, jossa tekijä perusteli tekoaan lain vaikeaselkoisuudella. (Boucht & Frände 2008, 137-138.)

KKO 2015:66

A oli tilannut ulkomailta postitse 200 kappaletta 5 milligrammaa melatoniinia sisältäviä aineita. A:n katsottiin syyllistyneen lääkeainerikokseen, sillä melatoniinin maahantuonti on Suomessa laitonta.

Tapauksessa on epäselvää se, oliko A toiminut mielestään oikein, luullessaan melatoniinin maahantuonnin olevan laillista. Näin ollen A vetosikin kieltoerehdykseen.

Käräjäoikeus katsoi A:n syyllistyneen rikokseen ja määräsin hänet rangaistukseksi sakkoihin. Rangaistus katsottiin oikeudenmukaiseksi siksi, että A:lla olisi ollut mahdollisuus hankkia tietoa melatoniinista ja sen maahantuonnin luvallisuudesta. A ei siis voinut vedota kieltoerehdykseen, koska ei ollut ottanut selvää asiasta, vaikka tieto ja laki olisi ollut hänen ymmärrettävissään.

Hovioikeus ei muuttanut tuomiota, koska lääkelain 6§:n perusteella Fimean tehtävänä on päättää, pidetäänkö ainetta tai valmistetta lääkkeenä. Fimean antaman lausunnon perusteella A:n maahantuomien valmistajien osalta kysymys on lääkevalmisteisiin rinnastettavista tuotteista.

A kiisti syytteet ja vetosi tapauksessa siihen, että hän luuli tilaamansa melatoniinivalmistetta elintarvikkeeksi luokiteltavaksi lisäravinteeksi. A:n mukaan kysymys oli yhä kieltoerehdyksestä sille perusteella, että melatoniinin asema lääkkeenä on yleisesti ollut epäselvä.

Korkein oikeus puntaroi vielä voidaanko A vapauttaa rangaistusvastuusta kieltoerehdyksen perusteella, mutta lopulta päätyi ratkaisuun, jossa hovioikeuden päätöstä eikä perusteluja ole tarpeen muuttaa. (Korkein oikeus 2015.)

Kolmas peruste kieltoerehdyksen anteeksiannettavuuteen on se, että erehdys perustuu viranomaisen antamaan neuvoon. Edellytyksenä on, että neuvo on selvä ja yksiselitteinen sekä sen voidaan olettaa edustavan viranomaisen kantaa. Esimerkiksi elinkeinoviranomaisen veroasioissa antama neuvo ei voi olla kieltoerehdyksen perusteena, sillä neuvo ei edusta viranomaisen omaa asiantuntevaa alaa vaan ainoastaan henkilöön itseensä perustuvaa tietämystä. Neljäs ja viimeinen kriteeri

on niin sanottu yleislauseke, eli kieltoerehdys on ilmeisen anteeksiannettava myös silloin, kun jokin edellä mainittuihin kolmeen perusteeseen rinnastettava seikka johtaa tekijän erehtymään teon laillisuudesta. Tätä neljättä perustetta on kuitenkin tulkittava erittäin tiukasti ja tapauskohtaisesti. (Boucht & Frände 2008, 138-139.)

2.4.2 Tunnusmerkistöerehdys

Tunnusmerkistöerehdyksessä tekijä erehtyy tai on tietämätön niistä seikoista, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää. Tällöin erehdys poistaa teon tahallisuuden. Tekijä saattaa kuitenkin olla vastuussa tuottamuksellisesta rikoksesta, jolloin rangaistus määräytyy tuottamuksen rangaistavuutta koskevien säännösten perusteella. (L 19.12.1889/39, 4:1; Lappi-Seppälä 2004, 4-9.)

Esimerkkinä tunnusmerkistöerehdyksestä olisi tilanne, jossa A ottaa pihalta polkupyörän ja lähtee sillä paikalta. Pyörä on samanlainen kuin hänen omansa, joten A ei syyllisty varkauteen tai luvattomaan käyttöön. A ei edes tiedä, että pyörä ei ole hänen omaisuuttaan vaan jonkun toisen omistuksessa. Tässä tapauksessa tekijällä on väärä käsitys omistusoikeuden perustavista olosuhteista. Tunnusmerkistöerehdys siis poistaa A:n teolta tahallisuuden. (Frände 2012, 133-134.)

Tunnusmerkistöerehdys tarkoittaa erehtymistä jostakin tunnusmerkistössä tarkoitettuna tosiasian olemassaolosta tai asioiden tosiasiallisesta tilasta. Tosiasiat ovat jotakin, jonka tiedämme. (Helsingin HO 08.11.2005, 3608.)

”Jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta, teko ei ole tahallinen. Vastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymykseen tuottamuksen rangaistavuutta koskevien säännösten mukaan.” (L 19.12.1889/39, 4:1.)

Rikoslain säädöksessä on käytetty termiä ”olla selvillä”, mikä tarkoittaa samaa kuin tietää tai tuntee. Selvillä oleminen tarkoittaa aisteihin perustuvia havaintoja. Kuvailevien tunnusmerkistötekijöiden osalta ratkaisee siis se, oliko asiat aistein

havaittavissa todellisuudessa siten, kuin tekijä oletti niiden olevan. (Helsingin HO 08.11.2005, 3608.)

Tunnusmerkistöerehdys voi näyttäytyä myös rikoksen muodostavassa tilanteessa. Rikoslain mukaan varkautta pidetään törkeänä, mikäli tekijä varustautuu teon toteuttamiseen ampuma-aseella, räjähdysaineella tai muulla niiden kaltaisella vaarallisella välineellä. Mutta silloin, kun tekijä ei tiedä hänen autossaan olevasta aseesta, sitä ei voida käyttää perusteena törkeän varkauden tuomitsemiseen. (L 19.12.1889/39, 28:2; Frände 2012, 134.)

2.4.3 Erehtyminen vastuuvapausperusteesta

Erehtyminen teon rangaistavuudesta on harvinaista. Tavallisempaa onkin erehtyminen niistä edellytyksistä, jotka tekevät kielletystä teosta sallitun. Vastuusta vapauttavaa seikkaa koskevalla erehdyksellä tarkoitetaan tilannetta, jossa tekijä erehtyy vastuuvapausperusteen käsillä olosta. Tällöin tekijää ei rangaista tahallisuudesta rikoksesta, mutta tuottamusvastuu saattaa silti säilyä. Tarkastellaan esimerkiksi kolmenlaisia tilanteita, joissa tekijä erehtyy luulemaan, että rangaistusvastuu on katettu tekoon vaikuttavalla vastuuvapausperusteella. Ensimmäisessä tilanteessa tekijä luulee toimivansa oikeuttamisperusteen nojalla, vaikka oikeusjärjestys ei edes tunne tekijän kuvittelemaa perustetta. Tämä tilanne muistuttaa hyvin paljon kieltoerehdystä. Toisessa tilanteessa tekijä erehtyy oikeuttamisperusteen rajoista ja vaikutuksista. Kolmannessa tilanteessa tekijä erehtyy oikeuttamisperusteen edellytysten suhteen, toisin sanoen kyseessä on tosiasiaerehdys. (Lappi-Seppälä 1987, 323.)

KKO 1990:1982

Myymäläpartijat olivat ottaneet kaksi myymälävarkaudesta epäiltyä henkilöä, A:n ja B:n, kiinni ja tarkastaneet, näiden myöhemmin syyttömiksi todettujen henkilöiden, ostokset sekä kuitit. Vartioilla ei kuitenkaan olisi ollut lainmukaista oikeutta toimia kyseisellä tavalla. A ja B vaativat syytettä solvauksesta, koska vartioiden menettely oli loukannut heidän kunniaansa.

Vartijat olivat syytteessä kerrotussa tilanteessa saaneet ilmoituksen ja tunnukset varkaista myymälän henkilökunnalta ja luulivat toimivansa oikein.

Ottaen huomioon, vartioiden saamien ohjeiden puutteellisuus sekä erehdys siitä, että heillä ei ollut oikeutta tarkastaa asiakkaiden ostoksia, tekoa ei voitu pitää kunnianloukkauksena. (Korkein oikeus 1990.)

Yllä olevassa oikeustapauksessa syytetyt uskoivat epäiltyjen syyllistyneen rangaistavaan rikokseen ja erehtyivät oikeudesta ottaa epäilty kiinni sekä tarkastaa heidän tavaransa. Ensinnäkin kyseessä oli tosiasiaerehdys, sillä syytetyt saivat harhaanjohtavia tietoja tuntomerkkien perusteella. Toiseksi tilanne on oikeuserehdyksen luonteinen, sillä vartijat luulivat, että heillä on oikeus toimia edellä kuvulla tavalla. (Lappi-Seppälä 1987, 324.)

3 PAKKOTILAN MÄÄRITELMÄ

Pakkotila on vaaratilanne, joka voi johtua toisen ihmisen teoista tai käyttäytymisestä, luonnonilmiöistä tai onnettomuudesta. Se on etujen välinen ristiriita, jossa toista etua ei voida pelastaa uhraamatta toista. Pakkotilassa, jokin oikeudellisesti suojattu etu siis joudutaan uhraamaan, jonkin toisen oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi. Kysymys on vaaran tai vahingon torjumisesta sellaisessa tilanteessa, jossa torjumiseen ei ole käytettävissä lain sallimia keinoja. Pakkotila voi toimia oikeuttamisperusteena, jolloin tekoa pidetään sallittuna. Toisaalta pakkotila voi toimia myös anteeksiantoperusteena, jolloin tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta, koska häneltä ei voida kohtuudella vaatia muunlaista käyttäytymistä. Kolmantena vaihtoehtona pakkotila voi olla rangaistusta lieventävä seikka. (Tapani & Tolvanen 2013, 334-335; Honkasalo & Ellilä 1966, 50.)

Pakkotilassa toimiva uhraa jonkin arvon, toisen arvon pelastamiseksi. Tekijä joutuu siis pakon alla tekemää rikoksen pelastaakseen jonkin oikeushyvän. Tekijän saattaminen täyteen rikosoikeudelliseen rangaistusvastuuseen tuntuu kohtuuttomalta. Tilanteessa tehty lainvastainen teko johtuu muusta kuin ihmisen oikeudenvastaisesta hyökkäyksestä. Kyse on lähes samasta asiasta kuin hätävarjelussa mutta pakkotilanteessa ei edellytetä ihmisen oikeudetonta hyökkäystä toisin kuin hätävarjelutilanteessa. Rikoslaisissa on sanottu, että hätävarjelu on oikeus vääryyttä vastaan, mutta pakkotila on oikeus oikeutta vastaan. (Boucht & Frände 2008, 116-117; Backman 2004, 396-397.)

3.1 Mikä on ja mikä ei ole pakkotilaa

Arjen tilanteissa, saattaa joskus törmätä ongelmiin, jotka olisivat helposti ratkaistavissa lainvastaisella toiminnalla. Taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppailevan yrityksen johtaja, saattaa tuntea olevansa pakotettu päästämään ympäristöä turmelevia aineita vesistöihin, kun yrityksellä ei ole varaa lain edellyttämiin ympäristöinvestointeihin. Tärkeästä tilaisuudesta myöhässä oleva henkilö tuntee olevansa oikeutettu ajamaan autollaan ylinopeutta, välttääkseen myöhästymisestä koituvat ongelmat. Tapaukset eivät kuitenkaan täytä pakkotilan määritelmää. (Backman 2004, 395.)

KKO 1967 II 15

Taloudellisissa vaikeuksissa olevan tehtaan johtaja koki olleensa pakotettu päästämään järveen ympäristöä pilaavia aineita, kun yrityksellä ei ollut varaa lain vaatimiin ympäristöinvestointeihin.

Vesistön pilaantumista aiheuttaneen jäteveden johtamisen vesistöön ei katsottu tapahtuneen pakkotilassa. (Korkein oikeus 1967.)

KKO 2016:66

Henkilö A oli kuljettanut viisi hänelle ennestään tuntematonta ulkomaalaista Venäjän puoleiselta raja-asemalta Suomeen. Kellään autossa olleella matkustajalla, eikä myöskään kuskilla, ollut maahan tuloon vaadittua viisumia. Heti saavuttuaan Suomen puolelle, kaikki hakivat turvapaikkaa. A syyllistyi teollaan laittoman maahantuonnin järjestämiseen.

A vaati, että hänet jätetään rangaistukseen tuomitsematta, koska rikos on ollut kokonaisuutena arvioiden vähäinen ja tehty humanitaarisia syitä sekä pakkotilaa läheisesti muistuttavissa olosuhteissa.

Korkein oikeus katsoi, ettei A:n menettelyä voitu pitää hyväksyttävänä eikä häntä voitu jättää rangaistukseen tuomitsematta, sillä teko ei perustunut humanitaarisiin eikä matkustajien turvattomista oloista johtuviin seikkoihin. (Korkein oikeus 2016.)

3.2 Pakkotila lainsäädännössä ja sääntely ennen rikoslain uudistamista

Pakkotilan soveltaminen perustuu suurimmaksi osaksi oikeuskäytäntöön, sillä laki ei välttämättä anna suoraa vastausta siihen, miten teko tulee perustella. Rikoslain 4 luvun 5 §:n 1 momentissa säädetään pakkotilasta oikeuttamisperusteena ja 2 momentissa anteeksiantoperusteena:

”Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavaan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.

Jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehtyä tekoa ei ole 1 momentin perusteella pidettävä sallittuna, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos tekijältä ei kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suh-

tautumista, kun otetaan huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat.” (L 19.12.1889/39, 4:5.)

Ennen vuoden 2004 rikoslain uudistusta pakkotilasäännös rikoslain 3 luvun 10§:n mukaan kuului:

”Jos joku, pelastaaksensa itseään tahi toista taikka omaansa tai toisen omaisuutta pakottavasta vaarasta, on tehnyt rangaistuksenalaisen teon, ja jos pelastus ilman sitä olisi ollut mahdoton; tutkikoon oikeus, teon ja asianhaaran mukaan, onko hän teostaan jääpä rankaisematta, vai onko hän siitä ansainnut täyden tahi 2 §:n 1 momentin mukaan vähennetyn rangaistuksen.” (L 19.12.1889/39, 3:10.)

Vanhassa säännöksessä sanonta ”itseään tahi toista taikka omaansa tai toisen omaisuutta” viittaa henkilösidonnaisiin oikeushyviin: henkeen, terveyteen, fyysiseen koskemattomuuteen, vapauteen, seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen sekä kunniaan. Täten henkeen kohdistuva pakottava vaara on erityisasemassa, koska sen menetys on korvaamaton. Uusi pakkotilasäännös on joustavampi puhuessaan ainoastaan ”oikeudellisesti suojatusta edusta”, sillä nykypäivänä pakkotilateot vaihtelevat ja niiden oikeudellinen arviointi on tilanne- ja olosuhdesidonnaista. (Backman 2004, 398-399.)

Vanha säännös jättää lainsoveltajan tehtäväksi ratkaista, tuomitaanko tekijä täyteen rangaistukseen, vähennettyyn rangaistukseen vai jätetäänkö hänet kokonaan rangaistukseen tuomitsematta. Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa ei tehdä selvää eroa oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteisiin. Eräiden tulkintojen mukaan kyseessä on aina oikeudenvastainen mutta subjektiivisista syistä rankaisematon teko. Toisaalta pakkotilateko voi olla myös jossain määrin oikeudenmukainen. (HE 44/2002, 119.)

Nykyisessä oikeuskirjallisuudessa tehdään selvä ero oikeudenmukaisen ja anteeksiannettavan pakkotilan välille. Pakkotila voi sen mukaan olla oikeuttamisperusteena sallittu, anteeksiantoperusteena rangaistusvastuusta vapauttava, rangaistusasteikon vähentämisen tai rangaistuslajista poikkeamisen peruste. (Backman 2004, 397.)

3.3 Pakkotila oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteena

Oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteet liittyvät rikoksen määrittelyssä sekä teon oikeudenvastaisuuteen että syyllisyyteen. Oikeuttamisperuste on rikosoikeudellisen vastuun poistava seikka, joka johtaa rangaistuksesta vapautukseen. Anteeksiantoperusteet taas eroavat oikeuttamisperusteista siten, että niissä tekoa pidetään anteeksiannettava, koska tekijältä ei kohtuudella voitu edellyttää toisenlaista menettelyä. Näiden perusteiden oikeusvaikutukset eroavat toisistaan myös siten, että anteeksiantoperuste ei vie teon oikeudenvastaisuutta, kun taas oikeuttamisperusteessa teko todetaan oikeudenmukaiseksi eikä tekijää syytetä rikoksesta vaan hänen katsotaan toimineen oikein. (Nuutila 1997, 81-82; Tapani & Tolvanen 2008, 310-352.)

Pakkotilaan oikeuttamisperusteena on jokaisella sekä oikeus että moraalinen vastuu. Kuten edellä todettiin oikeuttamisperuste poistaa teolta rikoksen luonteen, jolloin teko poikkeuksellisesti sallitaan. Tämä on niin sanottu negatiivinen vastuuehto, jolla osoitetaan, että normaalitilanteessa tiettyä laitonta toimintaa voidaan poikkeuksellisesti pitää sallittuna. (Reinikka 1990, 215.)

Kuten rikoslaissa sanotaan, pakkotilateko on oikeudenmukainen, jos pelastettava etu on olennaisesti suurempi kuin uhrattu etu. On myös tapauksia, jolloin pelastettavan edun ei tarvitse olla uhrattua etua suurempi. Tällaisiin tapauksiin vaikuttavat muut olosuhteet kuten esimerkiksi henkilön omat tunteet ja käsityskyky. Pakkotilateon oikeudenmukaisuus ratkaistaan lopulta intressivertailun avulla. Siinä arvokkaampaa oikeushyvää puolustavaa tekoa voidaan pitää hyväksyttävänä. (HE 44/2002.) Intressivertailun problematiikkaa tutkitaan luvussa 4.

Anteeksiantoperuste vaikuttaa ainoastaan teosta tuomittavaan rangaistusseuraamukseen. Anteeksiannettavasta pakkotilateosta on kysymys, kun tekoa ei voida jättää rankaisematta. Tämä peruste perustuu oikeastaan tekijään ja hänen subjektiiviseen arviointikykyynsä, eikä niinkään itse tekoon, kuten oikeuttamisperusteen tapauksessa. Edellä todettiin, että anteeksiantoperuste voi poistaa tekijän syyllisyyden. Lähtökohtaisesti tällaisissa tilanteissa teko täyttää rikoksen tunnusmerkistön, mutta tietyt tekijään liittyvät seikat poistavat rikosoikeudellisen vastuun. Näin

ollen tekijältä ei pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat huomioon ottaen kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista. (HE 44/2002; Robinson 1982, 229.)

Tämä tarkoittaa sitä, että tuomarin on vertailtava pelastetun edun ja uhratun arvon välillä. Kun arvoero on suuri, voidaan tekijää moittia. Pakkotila anteeksiantoperusteena ilmenee usein äärimmäisissä tilanteissa, jolloin kyseessä voi olla suhteellisen samanlaiset arvot. Tällöin teon anteeksiannettavuuden mahdollisuus kasvaa. Toisinaan pelastuminen voi olla mahdollista vain uhraamalla samanlainen arvo kuin pelastettava. Tästä voidaan käyttää esimerkkinä kreikkalaisen filosofi Karneadeksen keksimää tapausta, jossa kaksi haaksirikkoista uivat ympäriinsä toivoen, että kohdalle osuisi laiva, joka pelastaisi heidät. Haaksirikkoiset yrittivät molemmat yhtä aikaa kiivetä lainehtivalle lankulle, joka voi kannatella ainoastaan toista. Voimakkaampi sysää heikomman alas lankulta ja pelastaa oman henkensä. Heikompi sitä vastoin hukkuu. Tapauksessa ei ole arvokkaampaa etua, koska jokaisen henki on yhtä arvokas. (Frände 2012, 178-179.)

3.3.1 Pakkotilaoikeuden rajojen ylittäminen

Edellä käsiteltiin pakkotilaa anteeksiantoperusteena sekä kieltoerehdystä. Pakkotila voi merkitä sitä, ettei vaara ollutkaan välitön ja pakottava, jolloin tekoa voidaan kuitenkin pitää ilmeisen anteeksiannettavana ja tekijä voidaan vapauttaa rangastusvastuusta. Tekijä on saattanut myös erehtyä todellisen pakkotilaoikeuden rajoista ja vaikutuksista, jolloin kysymyksessä on aikaisemmin käsitelty kieltoerehdys. Nämä molemmat ovat pakkotilaoikeuden rajoja ylittäviä tilanteita.

Rikoksen arvioinnissa otetaan huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat. Tästä syystä rankaisemattomuus perustuu siihen, että tekijän menettelyä voidaan pitää ymmärrettävänä ja anteeksiannettavana myös tilanteissa, joissa pakkotilaoikeutta on ylitetty. (Nuutila 1997, 255, 257.)

3.3.2 Pakkotila lieventämisperusteena

Vanhassa rikoslaissa voimakeinojenkäytön liioittelu, hätävarjelu ja oikeudenvastainen pakkotila olivat yleisiä rangaistuksen vähentämisperusteita. Tuomioistuimella oli laaja harkintavalta oikeudenvastaisen pakkotilan tuomionannossa, joten se sai päättää, langetetaanko tekijälle täysi rangaistus, vähentämisperusteen mukainen alennettu rangaistus vai ei lainkaan rangaistusta. Nykyisessä laissa vähentämisperusteiden soveltamisedellytyksiä ei määriteltäessä eritellä vastuuvapausperusteisiin, vaan viitataan yleisluonteisesti olosuhteisiin, joissa vastuuvapausperusteen soveltaminen on ollut erityisen lähellä. (Nuotio & Majanen 2003, 121-122.)

Rikoslain 6 luvun 6§:ssa säädetään rangaistuksen lieventämisperusteista. Sen mukaan lieventäviä tekijöitä ovat:

- rikoksen tekemiseen on vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muun kaltainen
- rikokseen on johtanut voimakas inhimillinen myötätunto, poikkeuksellinen ja äkkiarvaamaton houkutus, asianomistajan poikkeuksellisen suuri myötävaikutus tai muu vastaava seikka, joka on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia
- tekijän ja asianomistajan välillä on saavutettu sovinto
- tekijä on pyrkinyt estämään tai poistamaan rikoksensa vaikutuksia
- tekijä on pyrkinyt edistämään rikoksensa selvittämistä
- rikos on tehty tekijän ollessa alle 18-vuotias tai
- rikos on jäänyt yrityksen asteelle.

Helsingin HO 28.01.1992 197

Ajokortiton henkilö A istui takapenkillä juopuneen ystävänsä B:n kyyditsemässä autossa. Matkustajana ollut A tarttui takaistuimelta käsin auton ratista ja esti toiminnallaan auton suistumisen vastaantulevien kaistalle ja siirryttyään etupenkille tarttui uudestaan ratista estääkseen auton törmäämisen betoniesteisiin. A:n verenalkoholipitoisuudeksi mitattiin tapahtuman jälkeen 3,01 promillea, joten hänen katsottiin menettelyllään syyllistyneen törkeään rattijuopumukseen ja ajokorttita ajoon.

A oli kuitenkin teollaan pelastanut sekä itsensä, että kuskina toimineen B:n hengen, jotka ilman tekoa olisi ollut mahdotonta muulla tavalla pelastaa. Tästä syystä A vetosi pakkotilaan. A ja B olivat molemmat voimakkaassa humalatilassa lähteneet yhdessä B:n kuljettamalla autolla baarista kotiin. Näin ollen, jo ennen vaaratilannetta, molemmilla osallisilla oli tiedossaan riski siitä, että humalassa ajo saattaa aiheuttaa vaaratilanteen. Teolta olisi ollut mahdollista välttyä paremmalla arviointikyvyllä. Tästä syystä A:n ei katsottu olevan rangaistusvastuusta vapaa vaan rangaistus määrättiin rikoslain 3 luvun 2 § mukaan vähennettynä. (Helsingin hovioikeus 1992.)

3.4 Hätävarjelun ja pakkotilan ero

Pakkotila ja hätävarjelu muistuttavat rikoslaissa toisiaan. Molemmat ovat vastuuvapausperusteita, joiden tarkoituksena on suojella oikeushyvää pakottavalta ja välittömältä vaaralta. Hätävarjelutilanteessa vaara on aiheutunut oikeudettomasta hyökkäyksestä ja varjelu kohdistuu hyökkääjää vastaan. Siinä puolustaudutaan inhimilliseltä uhalta. Pakkotilassa vaara johtuu muusta kuin oikeudettomasta hyökkäyksestä. Vaara voi esimerkiksi syntyä luonnonilmiöstä, toisen henkilön toimenpiteistä tai vaaraan joutuneen omasta menettelystä. Pakkotilassa suojaudutaan vaaraa vastaan rikollisen teon avulla oikeushyvien suojelemiseksi. (Honkaskalo 1965, 173-174.)

Yhteistä pakkotilalle ja hätävarjelulle on se, että molempien päämääränä on suojella omia tai toisen etuja. Hätävarjelu ja pakkotila voivat olla kyseessä myös yhtä aikaa samassa tilanteessa esimerkiksi, kun henkilö on joutunut pahoinpitelyn kohteeksi yökerhossa. Henkilö kaataa pahoinpitelijänsä ja sen seurauksena kymmenen muuta ihmistä kaatuu ja saa vammoja. Tilanteessa hätävarjelusäännöksen nojalla arvioidaan pahoinpitelijälle ja hänen välineilleen aiheutettuja vahinkoja, kun taas muille aiheutettu vahinko arvioidaan pakkotilatekona. (Nuutila 1997, 305-306.)

3.5 Pakkotila ja velvollisuuksien kollisio

Velvollisuuksien kollisio on vastuuvapausperuste, joka muistuttaa vahvasti pakkotilaa. Siinä edellytetään henkilöltä kahden tai useamman velvollisuuden täyttämistä samanaikaisesti tilanteessa, jossa se ei ole mahdollista. Tilanteessa velvollisuu-

det on siis asetettava tärkeys- ja kiireellisyysjärjestykseen. Arkisena esimerkkinä tällaisesta on, kun sairaalaan tuodaan samaan aikaan useita kiireellistä hoitoa tarvitsevia potilaita. Sairaalahenkilökunnan on tällöin ripeästi asetettava hoitotarve kiireellisyysjärjestykseen tavoitteenaan pelastaa mahdollisimman monta ihmishenkeä. Vaikka hoitovelvollisuus kohdistuu jokaiseen potilaaseen ja resurssien jakamisesta huolimatta potilaita menehtyy, ei sairaalan henkilökuntaa voida syyttää hoitovelvollisuuden laiminlyönnistä vaan kyseessä on velvollisuuksien kollisio. Arkielämässä myös tavallinen henkilö saattaa joutua tilanteeseen, jossa voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta toimia lainmukaisesti. Vaikka kyse ei olekaan suoranaisesti rikosoikeuden tarkoittamasta pakkotilasta voi henkilöllä olla eettinen velvollisuus toimia toisin kuin laissa on määrätty. Laissa on jopa osittain säädetty tällaisista velvollisuuksien ristiriidasta. Esimerkkinä säännökset tärkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ja rikoksen tekijän suojelemisesta. Näissä säännöksiä noudattamista ei edellytetä rikoksentehtäjän läheisiltä kuten puolisoilta tai lapsilta. (Backman 2004, 403.)

4 ONGELMANA INTRESSIVERTAILU

Tässä luvussa on tarkoitus täsmentää intressivertailun käsitettä ja teoreettista luonnetta, mikä toisaalta auttaa myös ymmärtämään osittain intressivertailun suorittamisen ja perustelemisen ongelmia. Luvussa tutkitaan myös sitä, mitkä tekijät vaikuttavat tuomioistuimen ratkaisussa siihen, että jotkin intressit saavat intressivertailussa suuremman merkityksen kuin toiset. Tutkimuksen apuna käytetään oikeustapauksia. Tavoitteena on selvittää intressivertailun suorittamisen ja perustelemisen ongelmia.

Intressivertailun suorittaminen on usein haasteellista, koska tuomioistuimen ratkaisussa ei välttämättä ole perusteltua intressien keskinäistä painoarvoa, eli sitä miksi jotkin intressit saavat intressivertailussa suuremman painoarvon kuin toiset. Viime kädessä pakkotilatekojen oikeudellisen kohtelun ratkaisee kuitenkin juuri intressivertailu. Suurempi etu on oikeusjärjestyksen mukaan lupa pelastaa uhraamalla pienempi etu ja tällöin pakkotilateko on oikeudenmukainen. Hengen pelastamiseksi on lupa uhrata omaisuutta ja suuren omaisuusvahingon pelastamiseksi on oikeus uhrata pienempi omaisuusetu. Sääntöä monimutkaistaa se, ettei pulmatilanteissa ole ohjetta siihen, miten etuja tulisi arvottaa. Miten tulisi menetellä tilanteissa, joissa on kyse vähäisestä terveyden vahingoittamisesta tai huomattavista varallisuuseduista? Intressivertailun ydinongelmana on kysymys, mistä saadaan arvoskaala eri intressien väliselle vertailulle. Miten vertaillaan intressejä tilanteessa, jossa joudutaan uhraamaan merkittävä omaisuusarvo pieneltä ruumiinvammalta välttymiseksi? Voidaanko siis aiheuttaa pieni ruumiillinen vamma, jotta saataisiin pelastettua hyvin merkittävä omaisuusarvo? (Frände 2008, 188; HE 44/2002, 120.)

4.1 Suojeltavat oikeushyvät ja arvokkaamman edun merkitys

Jokaisen kriminalisoinnin taustalla on tarkoitus suojella vähintään yhtä oikeushyvä. Tätä kutsutaan suojeluintressiksi. Suojelu toteutetaan rangaistusuhun käyttämiseen ohjaavalla toiminnalla. Rangaistusuhun avulla saavutetaan toiminta, jossa käsketty teko tehdään tai kielletty teko jätetään tekemättä. (Frände 2012, 61.)

Ruumiillinen terveys on yksi suojelluista oikeushyvästä, jonka arvoa pahoinpitelyllä saatetaan vähentää. Suojeltavat oikeushyvät voidaan jakaa yksilöllisiin ja yhteisöllisiin intresseihin. Yksilöllisiin oikeushyviin kuuluvat muun muassa intressit, jotka voidaan yhdistää mielekkäällä tavalla henkilöön yksilönä. Tällaisia intressejä ovat esimerkiksi henki, terveys, vapaus, henkilökohtainen koskemattomuus, kunnia, kotirauha ja oikeus uskonnon harjoittamiseen. Myös irtain ja kiinteä omaisuus kuuluvat yksilöllisiin oikeushyviin. Yhteisöllisten intressien taas voidaan sanoa palvelevan kaikkien yhteistä etua. Tällaisia oikeushyviä ovat esimerkiksi ympäristö, kulttuuri, yleinen järjestys ja turvallisuus. (Boucht & Frände 2008, 94.)

Oikeusjärjestys on antanut kaikille oikeuden suojella omien intressien lisäksi myös toisen henkilön etuja. Yksilöautonomian vaikutuksen johdosta toisen etuja ei yleensä saa suojata vasten suojattavan tahtoa. Tämä johtuu siitä, että oikeushyvien haltijalla on lähtökohtaisesti valta päättää, missä määrin he haluavat suojata etujaan. On kuitenkin tilanteita, kuten itsemurha ja oman terveyden vaarantaminen, joissa täytyy katsoa pakkotilan olevan olemassa, vaikka asianomainen itse vaarantaa etujaan. Tällöin voidaan tekijän teot estää voimakeinoin tai ottamalla tekoa yrittävältä pois siihen tarkoitettu väline. Toisen etuihin kajoaminen on kuitenkin vain toissijaisena keinona sallittu. (Backman 2004, 399-400.)

On korostettava, että pakkotilanteon tulee olla tarpeen vaaran torjumiseksi. Edun uhraamista toisen edun suojelemiseksi voidaan pitää perusteltuna vain, mikäli vaarassa oleva etu ei ole pelastettavissa laillisella tavalla. Jo luvun 3.3.2 esimerkkitapauksessa huomattiin, että pakkotilasäännöksen nojalla voi olla sallittua vaarantaa myös liikenneturvallisuutta, kuten ajaa ylinopeutta tai päihtyneenä. Tällaiset tapaukset ovat hyväksyttäviä silloin, kun ne tapahtuvat jonkun hengen tai terveyden pelastamiseksi. Edellytyksenä on, ettei tilanteesta ollut vaihtoehtoista pelastautumismahdollisuutta. Seuraava esimerkki selventää vielä asiaa.

Lammas vai susi

Maanviljelijä pitää lampaitaan laitumella, ja susilauma tulee yöllä raatelemaan lampaita. Maanviljelijä ampuu muutaman suden ja syyllistyy siten

rauhoitettujen eläinten surmaamiseen. Maanviljelijä vetoaa pakkotilaan, koska hänellä ei ole ollut muuta keinoa karkottaa susia kuin niiden ampuminen.

Yllä olevassa tapauksessa kahden edun oikeushyvävertailu voi tuottaa vaikeuksia. Lampaat edustavat maanviljelijän omaisuutta ja rauhoitetut sudet luonnon monimuotoisuutta. Onko omaisuus arvokkaampi oikeushyvä kuin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, johon susien suojelulla pyritään? Kysymykseen on monta vastausta ja näkökulmaa, joista intressivertailun avulla pyritään löytämään paras ratkaisu. Oletuksena on, että kyseisessä tapauksessa tuomioistuin päätyy pitämään lampaita arvokkaampina kuin susia. Tämä saattaa johtua siitä, että monissa oikeuskäytännöissä on päädytty tilanteeseen, jossa yksilön etu vastaan yhteisön etua korostuu siinä määrin, että yksilön intressien katsotaan olevan arvokkaampia kuin yhteisöllisten. (Boucht & Frände 2008, 117.)

Intressivertailua vaikeuttavat myös niin sanotut sosiaaliset intressit, jotka eivät oikeudellisesti ole sellaisessa asemassa, että niiden suojaaminen olisi yhteiskunnan tai yksilön kannalta oleellista. Tästä esimerkkinä on ”ajoissa ehtiminen”, jonka ei katsota edustavan sellaista arvoa, jota voi toisen arvon kustannuksella suojella. (Boucht & Frände 2008, 118.)

KKO 1993:22

Esimerkkinä korkeimman oikeuden tapaus, jossa merivartioston komentaja oli kuljettanut virka-autoaan liikennesääntöjen vastaisesti, sen vuoksi, että ehtisi ajoissa vastaanottamaan virkansa puolesta kutsuvieraita laivalle. Tämnäköntainen virka-ajo ei kuitenkaan sellaisenaan täytä pakkotilanteossa vaa-dittuja kriteereitä. (Korkein oikeus 1993.)

Jotta pakkotilanteita voidaan pitää sallittuna, on uhratun edun oltava selvästi pelastettavaa etua pienempi. Miten voidaan luotettavasti laittaa arvojärjestykseen vastakkain olevat edut? Laissa ei nimittäin ole suoraa arvoasteikkoa selvittämään kumpi samanarvoisista eduista on sallittu pelastaa. Rikoslaisissa on määritelty tiettyjä arvojen välisiä suhteita. Esimerkiksi henkeä ja terveyttä suojellaan vahvemmin kuin omaisuutta ja kunniaa. Selvästi arvokkaamman edun pelastaminen merkitsee sitä, ettei ole sallittua pelastaa henki uhraamalla toinen henki. Kielto uhrata henki

henkeä vastaan pätee silloinkin, kun toisen elämä on aivan lopussa ja toisen vasta alkanut. (Boucht & Frände 2008, 121.)

Tietoisesti riskin ottaneen henkilön kohdalla arvokkaamman edun vaatimus on vahvempi kuin sellaisen henkilön osalta, joka on ilman omaa syytään joutunut vaaratilanteeseen. Poikkeuksena arvokkaamman edun vaatimukseen on tilanne, jossa pelastusteko kohdistetaan itse vaaran lähteeseen. Tällöin pelastettavan edun ei tarvitse olla suurempi kuin uhrattu etu. Esimerkiksi sairaskohtauksen saanut henkilö voi huitoessaan aiheuttaa vieressä olevalle henkilölle vammoja, jotka vieressä oleva henkilö voi kuitenkin torjua työntämällä kohtauksen saanutta. Todennäköisesti tämänkaltaisessa tilanteessa vieressä oleva henkilö pelastaa itsensä samankaltaisilta vammoilta, joita itse puolustautumisellaan aiheuttaa sairauskohtauksen saaneelle. (Boucht & Frände 2008, 121-122.)

4.2 Intressivertailun haasteellisuus

Intressivertailun suorittaminen on haasteellista. Haasteellisuus ilmenee siinä, ettei intressivertailua koskevissa aluehallintovirastojen ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuisissa ole perusteltua intressien keskinäistä painoarvoa eli sitä miksi jotkin intressit ovat saaneet suuremman merkityksen kuin toiset. Intressivertailun näkökulmasta pakkotilatekoa voidaan pitää oikeutettuna, mikäli sillä aiheutettu vahinko on vähäisempi kuin se vahinko, joka sillä torjuttiin. Arvoeron tulee olla selvä. Hengen pelastaminen on tärkeämpi intressi kuin ruumiillinen koskemattomuus. Koska ihmishenkeä ei voida korvata, on se siis erityisasemassa. Myös pysyvä vakava vamma saa merkittävämmän aseman kuin suurten varallisuusarvojen menettäminen. Vakavan vamman vaara on siis sallittua torjua, vaikka sen torjumisella jouduttaisiin aiheuttamaan toiselle sitä vähäisempi loukkaus tai vamma. Toisaalta tässäkin tapauksessa jollekin pienempi vamma saattaakin merkitä toiselle erittäin suurta uhrausta. Esimerkiksi ammattimuusikolle sormen menettäminen saattaa merkitä hyvinkin suurta menetystä. Intressivertailussa on siis huomioitava myös ihmiseen henkilöön liittyviä arvoja. Varallisuusintresseissä on niin ikään otettava huomioon esineen tai omaisuuden merkitys sen omistajalle. Esimerkiksi tavalliselle henkilölle auto voi olla omistajalleen tärkeämpi työmatkoihin käytet-

tävä työväline kuin varakkaammalle henkilölle kallis urheiluauto. (Backman 2004, 399-400.)

4.3 Intressivertailua oikeustapausten avulla

Intressivertailun oikeudellisen päättelyn ja argumentaation ongelmallisuuksien selvittämisessä on hyödyllistä tutkia oikeuskäytäntöjä ja niissä ilmeneviä ratkaisuun vaikuttavia seikkoja. Oikeuskäytäntöjen tutkimisen tarkoituksena on täsmentää intressivertailuun liittyvää problematiikkaa, teoreettista luonnetta sekä selvittää intressivertailun ratkaisuun vaikuttavat tekijät.

Hyvän hallinnon periaate edellyttää, että harkintavaltaa käytettäessä asiaan liittyviä ristikkäisiä intressejä arvioidaan, painotetaan ja vertaillaan keskenään. Intressivertailussa ei voida yleisten etujen kannalta ottaa huomioon vain sellaisia menetyksiä, jotka voidaan määrittää rahassa. Tuomioistuimen ratkaisunteossa joudutaan punnitsemaan kokonaisvaltaisesti asiaan vaikuttavia intressejä. Voi olla tilanteita tai olosuhteita, jotka muuttavat normaalia arvoskaalaa väliaikaisesti niin, että jokin muuttunut olosuhde nostaa toisen edun arvoa huomattavasti. Näin ollen intressien vertailussa otetaan huomioon myös ajankohtaiset olosuhteet, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Intressin tärkeys arvioidaan subjektiivisesti eli siis edun pelastajan näkökulmasta. Voi olla kyse intressistä kuten tunnearvosta, jonka subjektiivinen merkitys tekijälle on niin suuri, ettei häneltä olisi voitu kohtuudella odottaa objektiivisesti arvioiden rationaalista reagointia. Tunnearvot eivät yleensä kuitenkaan vapauta tekijää vastuusta silloin, kun intressien väliset arvoerot ovat suuret. (Boucht & Frände 2008, 132-133.)

Itä-Suomen HO 2009:8

Vastaaja oli käräjäoikeuden tuomion mukaan syyllistynyt rattijuopumukseen, jonka rangaistusseuraamuksena oli 25 päiväsakkoa sekä muuna rikosoikeudellisena seuraamuksena ajokielto.

Vastaaja oli ensisijaisesti vaatinut syytteiden hylkäämistä sekä toissijaisesti vaatinut, että hänet jätetään rangaistukseen tuomitsematta tai, että rangaistusta alennetaan ja ajokieltoa lyhennetään.

Vastaaja oli hovioikeudessa kertonut, että hänen ystävänsä oli lähtenyt autolla hänen luotaan ja soittanut jonkun ajan päästä, että hän oli ajanut puuhun, ja pyytänyt vastaajaa tulemaan apuun. Ystävä oli kertonut, että hänellä oli ollut käsi puristuksissa, eikä siinä ollut kiertänyt veri. Näiden perusteella vastaaja oli lähtenyt kotoaan mopolla tapahtumapaikalle. Muuta liikennettä ei tiellä tuolloin ollut. Ystävän kuljettama auto oli tapahtumapaikalla katolla ja ystävä oli puristuksissa auton alla. Tämän jälkeen vastaaja oli soittanut hätäkeskukseen ja yrittänyt irrottaa ystävänsä puristuksista, mutta ei ollut siinä onnistunut. Kun ambulanssi oli tullut paikalle, vastaaja oli auttanut ambulanssinkuljettajaa irrottamaan ystävänsä puristuksista. Vastaaja oli aikaisemmin suorittanut hälytysajoneuvonkuljettajatutkinnon ja ensiapukurseja sekä ollut töissä palolaitoksella.

Vastaajalla ei voinut ennen ajoon lähteä olla tarkkaa käsitystä ystävänsä vammojen vakavuudesta, pelkän puhelinkeskustelun perusteella. Vastaaja tiesi ainoastaan, että ystävän terveys oli vaarassa.

Vastaajan koulutuksen ja työkokemusten perusteella hänellä oli valmiuksia antaa ensiapua ja auttaa onnettomuustilanteessa. Hän oli ollut lähellä onnettomuuspaikkaa ja näin ollen ehtinyt paikalle ennen ambulanssia. Ajetun matkan pituus oli ollut 500 metriä. Ajo oli tapahtunut yöaikaan eikä tuolloin ollut muuta liikennettä. Näiden seikkojen perusteella hovioikeus totesi, että vastaaja oli toiminut kysymyksessä olevassa tilanteessa pakkotilassa. Teosta aiheutunut haitta liikenneturvallisuudelle oli pienempi kuin vastaajan ystävän tarvitsema apu ja mahdollinen hengenvaara. (Itä-Suomen hovioikeus 2009.)

Esimerkin tapauksessa pakkotilan oikeudenmukaisuus ratkeaa intressipunninnan kautta. Ratkaistavana on, kumpi on suurempi etu, liikenneturvallisuuden vaaliminen vai ystävän avun tarve? Kysymyksen voisi esittää myös toisinpäin, kumpi on arvokkaampi intressi yleinen liikenteen turvallisuus eli yhteiskunnallinen arvo vai mahdollinen hengenvaara eli yksilön arvo? Etuvertailussa otetaan huomioon yhtä hyvin pelastettava etu sekä pelastustoimesta koituva haitta. Yleensä edellytetään, että pakkotilanteesta on enemmän hyötyä kuin haittaa. Kyse ei siis ole pelkästään kahden edun välisestä intressipunninnasta. Ottaen huomioon kaikki esimerkin tapaukseen vaikuttavat näkökulmat sekä sen, ettei vastaajalla ollut tarkkaa tietoa ystävänsä vammojen laadusta, piti oikeus kohtuullisena jättää vastaajan rangaistukseen tuomitsematta. (Itä-Suomen HO 2009:8.)

KKO 2007:87

A, joka oli ammatiltaan vartija, oli vapaa-ajallaan Helsingin keskustassa. Hänelle entuudestaan tuttu henkilö B pahoinpiteli A:n lyömällä tätä nyrkillä kasvoihin. A oli pyytänyt paikalla ollutta toista vartijaa soittamaan poliisille, jolloin B lähti juosten karkuun. A oli kuitenkin juossut B:n kiinni ja suihkuttanut tätä OC-pippurikaasusumutteella lähietäisyydeltä kasvoihin. (Korkein oikeus 2007.)

Kun avataan tapausta ainoastaan intressivertailun näkökulmasta pohditaan A:n käyttämien voimakeinojen puolustettavuutta. Voimakeinot ovat puolustettavia, jos niistä aiheutuvat haitat ovat kohtuullisessa suhteessa niistä saamaan hyötyyn. Pakenemisen estämiseksi on lähtökohtaisesti käytettävä lievempiä voimakeinoja kuin hyökkäyksen tai vastarinnan torjumiseksi käytetyt voimakeinot. Vertailussa merkittävä tekijä on myös se, onko pakeneva kiinniotettava henkilö tunnistettu. Tällöin kiinniottamisen toteuttamiseksi pitää turvautua pääsääntöisesti viranomaisen apuun. Kiinniotettavan henkilön tunnistamisen merkitystä arvioitaessa on huomioitava myös se, millä todennäköisyydellä ja kuinka nopeasti kiinniottamisen voidaan kyseisissä olosuhteissa ennakoida tapahtuvan viranomaisten toimesta siten, ettei kiinniotettavan pakoon pääseminen kohtuuttomasti vaikeuta tapahtuman selvittämistä. (KKO 2007:87.)

Intressivertailusäännösten perusteella on edellytyksenä, että teosta saatava hyöty on siitä johtuvaan vahinkoon, haittaan tai muuhun edunmenetykseen nähden huomattava. Edellä käsiteltyjen oikeustapausten perusteella voidaan sanoa, että intressivertailulle ei ole löydettävissä yhtä ainoaa ratkaisumallia. Intressivertailu suoritetaan tapauskohtaisesti, tulkitsemalla arvoeroja. Arvovertailu voi olla joskus haasteellista, kun tapaukseen liittyvien intressien painoarvoa on vaikea määrittää asianomaisten kannalta. Perussäännöt etuvertailussa ovat, että ihmishenki on aina omaisuutta arvokkaampi ja suuri omaisuus on pientä omaisuutta arvokkaampi.

5 RATKAISUUN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tähän mennessä on selvitetty pakkotilateon määritelmää, siihen liittyviä säännöksiä sekä tuomioistuinten ratkaisunteossa suuren merkityksen saavaa intressivertailua. Tässä luvussa on tarkoitus tutkia ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä ja siitä johtuvia oikeusvaikutuksia. Aluksi käsitellään lain tulkintaa sekä todistamisvelvollisuutta pakkotilaopissa. Kenellä on velvollisuus näyttää toteen tosiseikat asian ratkaisemiseksi? Viimeisenä luvussa pohditaan sitä, mitkä tekijät johtavat pakkotilatekoon ja mitkä tekijät on otettava huomioon teon puolustettavuutta harkittaessa. Lopuksi selvitetään vielä vaaran käsitettä ja niitä edellytyksiä, jotka vapauttavat tekijän rikosvastuusta.

5.1 Lain tulkinta

Laintulkinta kuuluu rikosoikeusjärjestelmän kaikille tasoille. Vaikka lain tulkitseminen ei jää ainoastaan tuomioistuimille, on sillä kuitenkin yleensä ratkaiseva rooli rikosoikeudessa. Tuomioistuimet luovat valideja sääntöjä ja periaatteita tulkitsemalla voimassa olevaa lainsäädäntöä. Voimassaoleva oikeus syntyy kuitenkin vasta tuomioistuinten sääntöjen ja perustelujen tulkinnasta ja soveltamisesta. Oikeuden soveltaminen on tuomarin päätös konkreettisisä asiassa. Lähtökohta rikosoikeudessa on kysymys siitä, onko syytetty tehnyt rikoksen vai ei ja millä perusteilla. Vasta myöhemmin otetaan kantaa rangaistuksen määräämiseen lainsäännöksiä tulkitsemalla. (Frände 2012, 47.)

Tuomioistuimen pitää pystyä tutkimaan rikosoikeudellisten sääntöjen soveltuvuus tapahtuneeseen rikolliseen tekoon. Tästä syystä syytteen täytyy sisältää riittävä teonkuvaus. Jos yksilöityä teonkuvaus puuttuu, tuomioistuin kehottaa syyttäjää täydentämään haastehakemusta tai luopumaan syytteestä kokonaan. Syytteen perusteella tuomari arvioi, onko toteen näytetty teko pätevä, eli onko syytetty rangaistava syytteen mukaisesta teosta. (Frände 2012, 48.)

Itse rangaistuksen määrääminen onkin sitten monimutkaisempaa. Vaikka lakitekstin ymmärtäminen ei sinänsä aiheuttaisi tuomioistuimelle ongelmaa, saattaa sitä vastoin olla hyvinkin vaikeaa todistaa, mitä todella on tapahtunut.

Tyypillisin tulkintatilanteen ongelma johtuu epävarmuudesta tietyn lainkohdan oikeasta merkityksestä. Useimmiten siis epävarmuus ilmenee siinä, että käsillä on konkreettinen teko, jonka rikosoikeudelliseen merkitykseen tuomioistuimen on otettava kantaa. Tavoitteena on löytää oikea ratkaisu lakia tulkitsemalla, käsillä olevan teon kannalta. Hankalat asiat ratkaistaan esitöiden ja oikeuskäytännön avulla. (Frände 2012, 47-56.)

5.2 Todistamistaakka pakkotilaopissa

Todistustaakalla viitataan osapuolten velvollisuuteen näyttää väitteensä toteen. Väitteiden perustelemisen apuna käytetään todisteita, jotka osapuolten on itse hankittava. (Pennanen 2006, 6.)

Rikosprosessissa ratkaisuntekoa ohjaa syyttömyysolettama, jonka mukaan jokaisesta rikoksesta epäiltyä ja syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todistettu. Rikosoikeudenkäynnissä todistustaakka on syyttäjäpuolella. Todistustaakka koskee niitä seikkoja, joihin syyte perustuu. Jotta syytetty voitaisiin tuomita rikoksesta, edellytetään niin sanottu täysi näyttö syyllisyydestä. Epäselvissä tilanteissa syytetyn ei tarvitse esittää näyttöä syyttömyydestään vaan asia on ratkaistava syytetyn eduksi. Langetettava tuomio edellyttää, että syytetyn syyllisyys on esitetty toteen sellaisella varmuudella, ettei syyllisyydestä jää epäilystä. Pakkotilateon tulee olla tarpeen vaaran torjumiseksi. Teon hyväksymisestä on käytetty ajattelumallia, jonka mukaan teko on perusteltu vain, jos tilannetta ei olisi voinut välttää laillisin keinoin. Myös pakkotilateon todistamistaakka on syyttäjällä. Jos syytetty vetoaa pakkotilaan, syyttäjän on myös tässä tapauksessa esitettävä täysi näyttö siitä, että syytetty olisi voinut käyttää muita laillisia keinoja tilanteesta pelastautumiseen. Syytetyn edun mukaista on luonnollisesti se, että hän pystyy osoittamaan, ettei ole ollut käytettävissä laillisia keinoja. Jos syytetyn väittämät olosuhteet muodostavat pakkotilan eikä syyttäjä pysty osoittamaan väitettä vääräksi, on pakkotilan katsottava olleen olemassa (Pennanen 2006, 6.)

Todistustaakasta ja näytön puutteesta esimerkkinä on seuraava Rovaniemen hovioikeuden ratkaisu, jossa vedottiin pakkotilaan. Vastaajaa syytettiin ampuma-aserikoksesta sekä vaaran aiheuttamisesta.

Rovaniemen HO 15/155365

Vastaaja oli ravintolassa ottanut humaltuneelta ja aggressiivisesti käyttäytyvältä mieheltä pois aseensa, koska katsoi sen olevan vaaraksi hänelle ja muille ravintolassa oleville. Asiassa oli riidatonta se, että vastaaja oli tällä menettelyllään pitänyt hallussaan ampuma-asetta ilman sen hallussapitoon oikeuttavaa lupaa.

Asia oli edennyt hovioikeuteen, koska kysymys oli siitä, oliko vastaaja toiminut pakkotilassa. Tapahtumankulku oli kuitenkin jäänyt epäselväksi, sillä vastaajan kertomuksia ei pystytty todistajienkaan avulla täysin kumoamaan tai toteamaan oikeiksi. Näiden ja muiden käräjäoikeuden perusteluiden perusteella hovioikeus totesi, että vastaajan syyksi luettua tekoa oli pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana ja RL 4 luvun 5 §:n 1 momentin mukaisena sallittuna pakkotilatekona. Syyte ampuma-aserikoksesta oli hylättävä. (Rovaniemen hovioikeus 2015.)

5.3 Tilanteen pakottavuus ja ennakointi

Tilanteen pakottavuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon, onko pakottava tilanne vältettävissä tilanteen paremmalla ennakoinnilla. Jo luvussa 4.1 käytettiin esimerkkinä tilannetta, jossa maanviljelijä piti lampaitaan yöllä laitumella, jolloin sudet pääsivät raatelemaan lampaita. Tapauksessa herää kysymys olisiko vaara ollut vältettävissä paremmalla ennakoinnilla? Maanviljelijä olisi voinut rakentaa lampaille aitauksen, jonne susi ei pääse. Maanviljelijä olisi myös voinut viedä lampaita yöksi sisätiloihin. Jos sudet ovat tehneet aikaisemminkin samalla paikalla vahinkoja, voisi olla perusteltua odottaa maanviljelijän ennakoivan tilanteen ja suojaautua suttuun vastaan paremmin. Ei kuitenkaan pidä ymmärtää, ettei pakkotilateko ole sallittu silloin, kun pakottava tilanne johtuu sääntöjä rikkovan omasta käytöksestä. (Tapani & Tolvanen 2013, 339.)

Seuraavassa korkeimman oikeuden tapauksessa siipikarjankasvattaja vetosi pakkotilaan, vaikka tilanne olisi voitu välttää, kasvattajan paremmalla ennakoinnilla.

KKO 2008:105

Siipikarjankasvattajalle vaadittiin rangaistusta siitä, että hän oli laiminlyönyt lintuinfluenssan leviämisen ehkäisemiseen annettujen määräysten noudattamista.

Lintuinfluenssan tarttumisvaaraa pyrittiin viranomaismääräyksin torjumaan estämällä siipikarjan ja luonnonvaraisten lintujen väliset kosketukset viranomaisten määrittelemillä riskialueilla. Kasvattaja ei kuitenkaan ollut noudattanut asetuksen kolmen päivän aikarajaa, jonka aikana hanhet olisi pitänyt siirtää sisätiloihin. Kasvattaja oli vedonnut pakkotilaan, siitä syystä, ettei hänellä ollut hanhille vaadittuja sisätiloja, joihin hanhet olisi voitu siirtää aikataulussa, sillä ulkonapitokiellon vaatimiin järjestelyihin annettu aikaraja oli kasvattajan mielestä liian lyhyt.

Korkeimman oikeuden näkökulmasta ei ole uskottavaa, että hanhien ulkonapitokiellon voimaantulo olisi tullut alan elinkeinoharjoittajalle täydellisenä yllätyksenä. On täytynyt olla mahdollisuus, että kasvattaja olisi voinut ennakoida tilanteen. Hanhien sisällä pito olisi ollut mahdollista ainakin silloin, jos kasvattaja olisi vähentänyt hanhien lukumäärää teurastamalla osan. Kasvattaja ei kuitenkaan ollut toiminut näin taloudellisen tappion pelossa. Hanhien ulkona pito oli rikkonut yleisvaarallisena pidetyn eläintaudin torjumiseksi annettua määräystä ja näin ollen tietoisesti lisännyt taudin leviämisen riskiä. Tekoa ei myöskään voitu puolustella eläinsuojelullisilla näkökulmilla. Hanhien ulkonapitokiellon kasvattajalle aiheuttama merkittävä haitta vastaan koko yhteiskunnalle aiheuttamaansa vaaraa eläintaudin leviämisen riskinä ei kuitenkaan pidetty korkeimmassa oikeudessa kokonaisuutena arvioiden puolustettavana eikä siten pakkotilatekona sallittuna. (Korkein oikeus 2008.)

5.4 Teon puolustettavuus

Rikoslain mukaan ”pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava”. Pakkotilatekna edellyttää aina vaaralta tiettyä välittömyyttä sekä pakottavuutta. Vaaran tulee siis olla käsillä juuri siinä hetkessä, kun turvaudutaan pakkotilaan eikä vasta hiljalleen kehittymässä. Pakkotilateossa kokonaisvaltainen puolustettavuusarviointi on ratkaisevaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa palokunta joutuu rikkomaan naapurin aitaan päästäkseen sammutustöihin, tulisi kokonaisarviointilaskelmissa ottaa huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä-

rä sekä muut olosuhteet. Näin ollen arvostelussa tutkitaan kaikkia mahdollisia vaikutuksia siihen, miksi päädyttiin sellaiseen tekoon, kuin päädyttiin. Esimerkin tapauksessa tekoa voidaan pitää puolustettavana, jos palokunta määrittelee aidan rikkomisen sillä, ettei sammutustöihin pääsyyn ollut muuta keinoa. Toisaalta taas, jos palokunta olisi vaivatta päässyt sammutustöihin toista kautta, rikkomatta naapurin aitaa, olisi pakkotila puolustettava tilanteen kiireellisyyden ja vakavuuden kannalta eikä niinkään sen kannalta, ettei käytössä ollut muuta keinoa. (Nuotio & Majanen 2003, 81-83.)

Pakottavasta tilanteesta huolimatta, on aina mietittävä, onko tilanteesta jokin muu ulospääsy kuin toisen oikeushyvän loukkaaminen. Jos vaarasta voi pelastua loukkaamatta toisen oikeushyvää, sellaista keinoa on aina ensisijaisesti käytettävä. Huomattakoon, että myös puolustettavuuteen liittyy olennaisesti intressivertailu. Lähtökohtana on, että pelastettava etu on olennaisesti suurempi kuin uhrattu etu. (Honkasalo 1965, 174-175; Krumm 2012, 606-608.)

5.4.1 Vaaran käsite

Jotta tiedetään, minkälaiset vaarat oikeuttavat tekijän toimimaan pakkotilassa, täytyy selvittää, mitä välitön ja pakottava vaara tarkoittaa. Pakkotilassa vaaran alkuperällä ei sinänsä ole väliä, joten myös itse aiheutettu vaara voi oikeuttaa pakkotilatoimiin. Omasta huimapäisyydestä ja varomattomuudesta riippumatta vuorikiipeilijä voi olla oikeutettu murtautumaan tyhjään rakennukseen vakavan onnettomuuden jälkeen, vaikka vaara onkin aiheutunut kiipeilijän omasta menettelystä. Vaaraa arvioidaan tekohetkellä olevien tosiasioiden perusteella, eli pakkotilatekoon turvautuvan henkilön näkökulmasta. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi maallikkoon ja ammattilaiseen sovelletaan eri perusteita.

Maallikko

Henkilöautonkuljettaja sattuu tulemaan onnettomuuspaikalle ja kokee ainoaksi ratkaisuksi itse lähteä kuljettamaan uhria sairaalaan. Ajon aikana hän rikkoo sekä nopeusrajoituksia että liikennesääntöjä. Jälkikäteen selviää, että uhri oli jo kuollut ennen kuin kuski oli lähtenyt onnettomuuspaikalta kohti sairaalaa.

Henkilöautonkuljettajan ymmärrys pakottavasta vaarasta on arvioitava siitä näkökulmasta, jota keskimääräiseltä maallikolta voidaan olettaa. Jos kuljettaja olisi-kin ollut ammatiltaan lääkäri katsottaisiin hänen laiminlyöneen uhrin tutkiminen. Tällöin henkilö, jolla on kyky ja tilaisuus oikeaan arviointiin, uskoo olevansa välittömässä ja pakottavassa tilanteessa lähteä kuljettamaan uhria sairaalaan. Tätä kutsutaan myös putatiivipakkotilaksi. (Boucht & Frände 2008, 119-120, 136.)

Pakkotilan määrittelyssä voidaan erottaa defensiivinen ja aggressiivinen pakkotila. Molemmat tapaukset aiheutuvat välittömästä ja pakottavasta vaarasta, mutta vaaran aiheuttaja on erilainen. (Nuutila 1997, 310.)

5.4.2 Defensiivinen pakkotila

Defensiivisessä pakkotilassa vaara on aiheutunut siitä tahosta, jonka etuja pakkotilassa loukataan. pelastusteko suunnataan siis vaaran lähdeä vastaan, eikä tilanteessa edellytetä, että pelastettava etu olisi uhrattua etua arvokkaampi. Teon rangaistavuutta ei arvioida ainoastaan arvoeron perusteella, vaan tilannetta arvioidaan kokonaisuutena, ottaen huomioon vaaran alkuperä ja muut olosuhteet, mukaan lukien tunnearvot. Oikeudenvastaisuutta käsittelevässä luvussa 2.1.2 käytettiin esimerkkinä tilannetta, jossa rotukoira hyökkää oman sekarotuisen koiran kimpuun. Tällöin sekarotuisen koiran omistajalla on oikeus pelastaa oma koiransa hyökkäykseltä loukkaamalla rotukoiraa ja olla silti rangaistusvastuusta vapaa, sillä tunneside omaa koiraa kohtaan on vahvempi kuin rotukoiraa. (Frände 2005, 177; HE 44/2002.)

5.4.3 Aggressiivinen pakkotila

Aggressiivisessä pakkotilassa vaara ei ole aiheutunut siitä tahosta, jonka etuja uh-rataan, vaan pakkotila on syntynyt pakkotilaoikeutta käyttävästä täysin riippumattomista syistä. Esimerkiksi eksynyt henkilö voi kovalla pakkasella murtautua toisen omistamaan mökkiin pelastautuakseen paleltumiselta. Vaara on esimerkissä aiheutunut luonnonvoimista, eikä mökin omistajasta. (Frände 2005, 177; Reinikka 1990, 240.)

5.5 Edellytykset vastuusta vapautumiselle

Pakkotilatekoa punnitaan tuomioistuimessa neljän oikeudellisen arvostelun perusteella. Ensimmäisessä perustelussa pakkotila on sallittu teko, eli oikeuttamisperuste, jolloin tekijä vapautetaan rikosvastuusta. Toisessa perustelussa teko on anteeksiannettava pakkotila, jolloin tekijältä ei olisi voitu kohtuudella odottaa muunlaista käyttäytymistä. Kolmantena perusteluna pidetään tilannetta, jossa tekijä on toiminut pakkotilassa, mutta häntä ei täysin voida jättää tuomitsematta rangaistukseen, vaan tekijä määrätään alennettuun rangaistukseen. Neljännessä perustelussa tekoa ei pidetä pakkotilana, vaan rikos johtaa normaaliin rangaistukseen. (Frände 2008, 187.)

Rangaistusjärjestelmä vaatii, että rikoksen tehnyttä rangaistaan. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin pystyttävä tekemään poikkeuksia ilman, että luottamus rangaistusjärjestelmää kohtaan horjuu. Yksi tällainen poikkeus on rikoksen vähäisyys. Rikosta on pidettävä vähäisenä silloin, kun sen haitallisuutta ja tekijän syyllisyyttä ei pidetä merkittävänä. Tuomarilla on velvollisuus harkita rikos kokonaisuutena. Toinen poikkeus rangaistavuuteen on tekijän ikä. Alle 18-vuotiaana tehty rikos voidaan asiasta riippuen katsoa johtuvan ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta. Kolmas poikkeus on rikos, joka on rinnastettavissa anteeksiannettavaan tekoon. Kuten opinnäytetyössä on jo aiemmin todettu, anteeksiannettavuus tarkoittaa syyllisyyden poistavia anteeksiantoperusteita lähellä olevia edellytyksiä. Perusteen taustalla on ajatus siitä, että joidenkin seikkojen takia tekijää on pidettävä syyllisenä, mutta tilanne on kuitenkin arvioitava kokonaisuutena niin, ettei tekijää voida rangaista. Neljäntenä poikkeuksena rangaistuksen langettamiselle on kohtuus. Kohtuudella tarkoitetaan sitä, että rangaistusta ja oikeudenkäyntiä on pidettävä vallitsevien perusteiden johdosta kohtuuttomana. Esimerkiksi tekijän korkea ikä tai heikko terveydentila saattaa johtaa siihen ratkaisuun, että rangaistusta pidetään kohtuuttomana. (Frände 2012, 318-319.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINNAT

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia pakkotilaa sekä siihen vaikuttavia lakiasetuksia kokonaisvaltaisesti myös tilanteissa, joissa vastuuvapausperusteen soveltamiselle asetetut edellytykset eivät täyty. Tavoitteena oli myös tutkia intressivertailun oikeusvaikutuksia sekä vertailun haasteellisuutta tuomioistuimen ratkaisunteossa. Tutkimuksessa selvitettiin rangaistuksen lieventämiseen vaikuttavia tekijöitä tilanteessa, jossa on vedottu pakkotilaan sekä yleiset rikosoikeudellisen vastuun muodostavat perusteet ja niistä perusteista vapautumiseen johtavat seikat. Lähtökohtana oli tulkita voimassa olevaa oikeusjärjestystä sekä siihen kuuluvia sääntöjä ja niiden sisältöä sekä selventää asioita lukijalle oikeustapausten ja esimerkkien avulla.

Rikosoikeuden peruskäsitteet rikos ja rangaistus luovat pohjan koko oikeusjärjestelmälle. Rikokseen syylistynyttä henkilöä tulee rangaista teostaan lain säätämällä tavalla. Rangaistusta määriteltäessä tuomarin tehtävä ei kuitenkaan ole arvioida tuomion oikeudenmukaisuutta tai antaa tekijälle tekoa anteeksi, vaan soveltaa rikoslakia ratkaisunteossaan. Rangaistukset muodostavat rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ytimen. Kriminalisoimalla tietyt teot rangaistaviksi saatetaan estää joidenkin rikosten syntyminen. Näin ollen kriminalisoinnin voisi sanoa myös luovan turvallisemman yhteiskunnan, sillä tieto siitä, että rikoksen tekijä saatetaan rikosvastuuseen voi olla myös rikosta ennaltaehkäisevä pelote.

Rikosvastuuseen joutuu se henkilö tai henkilöt, jotka itsenäisesti toteuttavat rikoksen tunnusmerkistön. Toisinaan rikosvastuun muodostaviin säädöksiin on tehtävä poikkeuksia, joita kutsutaan vastuuvapausperusteiksi. Vastuuvapausperusteet siis poistavat tekijältä rikosvastuun. Vaikka tekijää ei voitaisi vapauttaa vastuusta kokonaan, voi vastuuvapausperustetta pitää myös rangaistusta lieventävänä tekijänä, jolloin tekijälle langetetaan rangaistus vähennettynä. Esimerkiksi tekijän korkea ikä saattaa vaikuttaa rangaistuksen lievennykseen, sillä muutoin rangaistus johtaisi kohtuuttomaan tai poikkeuksellisen haitalliseen lopputulokseen. Tekijää ei kuitenkaan koskaan voi moittia ja rangaista teosta, jossa tekijä ei olisi voinut toimia toisin kuin tosiasiaassa toimi. Moitittavuus onkin yksi syyllisyyden käsite syynta-

keisuuden ja syyksiluettavuuden rinnalla. Täten tekijä on syyllinen tekoon vain silloin, kun hän tietoisesti toimi väärin toimintaperusteiden mukaisesti.

Tutkimuksessa käsiteltiin myös kieltoerehdystä, tunnusmerkistöerehdystä sekä vastuusta vapauttavaa seikkaa koskevaa erehdystä. Näitä voidaan yleisesti kutsua erehdykseksi rikoksen rangaistavuudesta. Lähtökohtaisesti on kuitenkin selvää, että suurin osa tuntee rikosoikeusjärjestelmän siinä määrin, että pystyy erottamaan lainvastaisen teon laillisesta. Kielto- ja tunnusmerkistöerehdystä voidaan oikeastaan pitää pakkotilaoikeuden rajoja ylittävinä tilanteina. Tekijä toimii pakkotilanteissa subjektiivisten normiensä mukaisesti parhaaksi katsomallaan tavalla. Yleensä tilanteessa joudutaan toimimaan rikollisella tavalla pakon edessä. Tällöin tekijän saattaminen rangaistusvastuuseen olisi kohtuutonta.

Pakkotilaa sovelletaan tuomioistuimessa pitkälti oikeuskäytäntöjen ja ennakkotausten avulla. Laista ei siis löydy yksiselitteistä ratkaisua pakkotilanteen oikeudenmukaisuutta punnitessa. Uudessa pakkotilasäännöksessä oikeushyviä ei ole yksilöity suoranaisesti vaan puhutaan ainoastaan oikeudellisesta edusta, joka antaa laajemman käsitteellisen määritelmän suojeltaville oikeushyville. Uusi laki erottaa pakkotilanteen kahteen ryhmään oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteisiin. Tällöin tuomioistuimen on puntaroitava, onko tekijä syytä jättää tuomitsematta rangaistukseen eli pidetäänkö tekoa oikeutettuna vai onko teko anteeksiannettava muttei täysin oikeutettu. Oikeuttamisperuste on oikeudenvastaisuutta kuvaava poikkeussääntö, joka on myös yksi syyllisyyden kumoavista perusteista. Näin ollen oikeuttamisperuste poistaa siis rikosoikeudellisen vastuun, jolloin tekijää ei rangaista. Anteeksiantoperusteissa taas tekoa pidetään anteeksiannettava, koska tekijältä ei kohtuudella voitu edellyttää toisenlaista menettelyä. Anteeksiannettavassa pakkotilassa tekoa ei kuitenkaan voida jättää kokonaan rankaisematta.

Kaiken kaikkiaan pakkotilateko on oikeudenmukainen, jos pelastettava etu on olennaisesti suurempi kuin uhrattu etu. Tutkimuksessa tuotiin esille eri tilanteita, jolloin tekijä voidaan tuomita vähennettyyn rangaistukseen. Näitä tilanteita olivat esimerkiksi tekoon vaikuttanut huomattava painostus tai uhka sekä voimakas inhimillinen myötätunto taikka äkkiarvaamaton houkutus, joka on heikentänyt asi-

anomistajan kykyä noudattaa lakia. Lisäksi rangaistuksen lievennykseen vaikuttavat myös tekijän alhainen ikä sekä teon jääminen yrityksen asteelle.

Opinnäytetyössä tutkittiin intressivertailun eli oikeushyvien välisiä ristiriitoja ja sitä mikä tekee pelastettavasta edusta uhrattua etua arvokkaamman. Pakkotilateon oikeutus riippuu useimmiten intressivertailusta. Rikosoikeuden peruseriaatteen mukaan pienemmän voi uhrata suuremman tieltä. Tuomioistuin päättää viime kädessä siitä, mikä katsotaan pakkotilaksi ja mikä ei. Voidaan todeta, että kysymys on lähinnä siitä, miten suuren omaisuuden kuten varallisuuden voi uhrata jotta vältytään fyysiseltä vahingolta. Vieraan koiran ampuminen on yleensä katsottu oikeutetuksi oman koiran pelastamiseksi. Useimmassa intressivertailua koskevissa oikeustapauksessa yksityisiä oikeushyviä pidettiin yhteisöllisiä oikeushyviä arvokkaampina. Intressivertailussa huomioitavia etuja ei voida arvottaa yksiselitteisesti rahassa vaan vertailussa huomioidaan aineettomia ja aineellisia intressejä laajasti, ja vertailun tarkoituksena on määrittää, ovatko hyödyt merkittäviä haittoihin nähden. Vertailulla otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon laatu sekä suuruus.

Intressivertailuun liittyy olennaisesti myös tunnistettu ongelma intressien painoarvon määrittämisestä. Helpoimmat intressivertailutapaukset ovat niitä, joissa on mukana aineellisia intressejä, koska sellaisissa tapauksessa intressivertailu voidaan suorittaa vertaamalla aiheutuvien hyötyjen ja haittojen rahallista arvoa. Ratkaisuntekoa monimutkaistaa huomattavasti, kun mukana on keskenään samanarvoisia intressejä. Keskeisin ongelma vertailun suorittamisessa tuntuukin olevan kysymys siitä, mistä saadaan sopiva mittapuuhierarchoisten etujen vertailuun. Tähän vastauksena voidaan sanoa, että tietyn intressin saama tuki vertailussa määrittyy sen mukaan, kuinka korkealla yksityisellä tasolla tietty intressi on suojattu.

Opinnäytetyössä selvitettiin myös, mitkä tekijät vaikuttavat ratkaisuntekoon, kun määritellään tuomioistuimessa pakkotilateon oikeudenmukaisuutta. Tuomioistuimet luovat valideja sääntöjä ja periaatteita tulkitsemalla voimassa olevaa lainsäädäntöä. Lähtökohtana on kysymys siitä, onko syytetty tehnyt rikoksen vai ei ja millä perusteilla. Sama pätee pakkotilatekoon. Ratkaisun teossa

on lisänä vertailu oikeushyvien välisestä arvoerosta. Useimmiten ratkaisunteen ongelma ilmenee siinä, että käsillä on konkreettinen teko, jonka rikosoikeudelliseen merkitykseen tuomioistuimen on otettava kantaa. Hankalat asiat ratkaistaan esitöiden ja oikeuskäytännön avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että ratkaisu rakentuu taustalla olevien periaatteiden avulla.

Todistustaakalla viitataan osapuolten velvollisuuteen näyttää väitteensä toteen. Väitteiden perustelemisen apuna käytetään todisteita, jotka osapuolten on itse hankittava. Pakkotilanteen tulee olla tarpeen vaaran torjumiseksi. Jos syytetty vetoaa pakkotilaan, syyttäjän on myös tässä tapauksessa esitettävä täysi näyttö siitä, että syytetty olisi voinut käyttää muita laillisia keinoja tilanteesta pelastautumiseen. Toisin sanoen sen joka väittää, ettei teko tapahtunut pakkotilassa on myös näytettävä väitteensä toteen tuomalla esiin näyttöä tilanteen tosiasiallisesta tapahtumasta. Eräs seikka joka vaikuttaa pakkotilanteen puolustettavuuteen on se, että vaaran tulee olla välitön ja pakottava. Vaaran tulee siis tapahtua juuri siinä hetkessä, kun turvaudutaan pakkotilaan, muuten ei tekoa ei voida pitää sallittuna. Pääsääntöisesti pyritään kuitenkin pelastumaan vaarasta loukkaamatta toisen oikeushyvä.

Opinnäytetyön teoriaperustana käytettiin oikeuskirjallisuutta, hallituksen esityksiä sekä oikeustapausesimerkkejä. Etsiessäni oikeustapauksia tutkimuksen teorian tueksi huomasin, että valtaosa pakkotilaan liittyvistä oikeustapauksista ovat tielikennerekoksia sekä koiriin tai muihin eläimiin kohdistuvia tekoja. Yritin koota työhöni mahdollisimman erilaisia tapauksia, jotta saisin laajemman näkökulman aiheen tutkimiseen.

Lähdemateriaalia lukiessani huomasin, että oman kannan löytäminen intressipunninnan välisien etujen vertailuun oli todella vaikeaa. Asian oikeudellisen puolen löytäminen oli toki helppoa sillä oikeuskäytäntöjä tutkimalla huomasin niiden argumentaatioiden perustuvan suoraan lakiin. Pääsääntöisesti voidaan ajatella yksilön etujen olevan arvokkaampia kuin yhteisöllisten etujen. Kaiken päättelyn ja pohtimisen jälkeenkin ihmisarvon loukkaamattomuutta on pidettävä korkeimpana arvona. Henkeä kun ei voi korvata. Intressivertailun ongelmien pohtiminen osoit-

tautui opinnäytetyötä tehdessäni mielenkiintoisemmaksi kuin alun perin olin ajatellut. Arvovertailua ei voi tehdä pelkästään aineellisia etuja mittaamalla, sillä tapauksiin on useimmiten liittynyt olosuhteita tai henkilöön itseensä kohdistuvia arvoja, jotka tekevät yksinkertaisesta asiasta monimutkaisen. Vaikka ei ole suoraa ratkaisua siihen kumpi etu on arvokkaampi, jää silti pohdittavaksi, olisiko pakko-tilateon sijaan tilanteesta sittenkin ollut toinen ulospääsy. Koskaan kun ei voi tietää, mitä olisi tapahtunut, jos olisi toimittu toisin.

LÄHTEET

Backman, E. 2004. Pakkotila ja velvollisuuksien kollisio rikosoikeudessa. Asian-tuntija artikkeli. LM 2004/3.

Boucht J., Frände D. 2008. Suomen rikosoikeus, Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Tampere. Juvens Print.

Edilex-toimitus 22.12.2015. Rovaniemen hovioikeus 18.12.2015; Tuomio 15/155365; Asianro R 15/6; Vailla lainvoimaa 22.12.2015. Viitattu 28.10.2016. [https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/uutiset/46878?allWords=pakkotila&offset=1&perpage=20&sort=relevance&typeIds\[\]=127%3Afi&searchSrc=1&advancedSearchKey=650636](https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/uutiset/46878?allWords=pakkotila&offset=1&perpage=20&sort=relevance&typeIds[]=127%3Afi&searchSrc=1&advancedSearchKey=650636)

Frände D. 2008. Yleinen rikosoikeus. Viitattu 6.10.2016. Julkaistu Edilexissä 28.11.2008. <https://www.edilex.fi/kirjat/5462>

Frände D. 2012. Yleinen rikosoikeus. 2.uud.painos. Porvoo. Edita Publishing Oy.

HE 44/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020044>

Helsingin hovioikeus 1992. Diaarinumero: R 90/2712. Edilex. Viitattu 17.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/ho/helho19920197?allWords=Helsingin+HO+28.01.1992+197&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=438587>

Honkasalo B. 1965. Suomen rikosoikeus: yleiset opit Ensimmäinen osa. 2. painos. Hämeenlinna. WSOY.

Honkasalo, B., Ellilä, R. 1966. Rikosoikeuden yleiset opit pääpiirteittäin. Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino.

Itä-Suomen hovioikeus 2009. Diaarinumero: R 09/019. Edilex. Viitattu 18.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/ho/i-sho20091115?allWords=It%C3%A4-Suomen+HO+2009%3A8&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=476409>

Juho A. 2004. Pakkotila vastuuvapausperusteena. Teoksessa Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit. s. 231-248. Lahti R., Ojala T. Helsingin hovioikeus.

Korkein oikeus. 1967. KKO 1967 II 15. Edilex. Viitattu 1.10.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/19670015t?allWords=KKO+1967+II+15&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=151798>

Korkein oikeus 1990. KKO 1990:1982. Edilex. Viitattu. 8.10.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/lakimies/2377.pdf>

Korkein oikeus 1993. KKO 1993:22. Edilex. Viitattu 18.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/19930022?allWords=KKO+1993%3A22.+&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=155529>

Korkein oikeus 2002. KKO 2002:97. Edilex. Viitattu 21.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/20020097?allWords=KKO+2002%3A97.+&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=157065>

Korkein oikeus 2007. KKO 2007:87. Edilex. Viitattu 28.12.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/20070087?allWords=KKO+2007%3A87&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=425599>

Korkein oikeus 2008. KKO 2008:105. Edilex. Viitattu 9.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/20080105?allWords=KKO+2008%3A105&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=453001>

Korkein oikeus 2015. KKO 2015:66. Edilex. Viitattu 3.12.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/20150066?allWords=KKO+2015%3A66&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=647004>

Korkein oikeus 2016. KKO 2016:66. Edilex. Viitattu 1.12.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/kko/ennakkopaatokset/20160066?allWords=+KKO+2016%3A66.+&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=662082>

Koskinen P, 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsinki. Hakapaino Oy. (Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu.)

Kulla H., Keinänen A. & Vuorela M., Hoffrén M., Neuvonen R. & Rautiainen P. Lakimies. Suomalainen lakimiesyhdistyksen aikakausikirja 2/2015. Viitattu 19.12.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/lakimies/15146>

- Lappi-Seppälä, T. 2004. Rikosoikeuden yleisiä oppoja koskeva uudistus II. Lakimies 1/2004. Viitattu 11.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/lakimies/1258>
- Lappi-Seppälä T. 1987. Rangaistuksen määräämisestä I, Teoria ja yleinen osa. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.
- Matikkala J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki. Edita Publishing Oy.
- Nieminen K. 2010. Oikeus ja omatunto oikeudellisia näkökulmia tottelemattomuuteen. Viitattu 22.11.2016. Julkaistu Edilexissä 15.3.2012. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/opinnaytetyot/8709>
- Nuotio K., Majanen M. 2003. Rikosoikeuden polulla. Helsinki. Hakapaino Oy. (Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu.)
- Nuutila A. 1997. Rikoslain yleinen osa. Helsinki. Talentum Media Oy.
- Oikeudenkäyntimenettelyä koskevia periaatteita. 1.9.2014. Korkein oikeus. Viitattu 9.11.2016. <http://korkeinoikeus.fi/fi/index/muutoksenhakijalle/oikeudenkayntimenettelyakoskeviaperiaatteita.html>
- Pennanen, M. 2006. Perusoikeudet ja pakkotila. Julkaistu Edilexissä 27.1.2006. Viitattu 4.11.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/artikkelit/3000>
- Reinikka, S. 1990. Rikosoikeudellisista vastuuvapausperusteista, erityisesti pakkotilasta. Oikeustiede XXIII 1990. s. 205-263. Gummerus Kirjapaino Oy.
- L 19.12.1889/39. Rikoslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Robinson, P.H. 1982. 199 Criminal Law Defenses: A Systematic Analysis. Columbia Law Review. Viitattu 8.10.2016. <https://www.law.upenn.edu/fac/phrobins/defenses.html>
- Rovaniemen hovioikeus 2015. Diaarinumero: R 15/6. Tuomio: 15/155365. Edilex-toimitus. Viitattu 12.12.2016. <https://www-edilex-fi.ezproxy.puv.fi/uutiset/46878?allWords=Rovaniemen+hovioikeus+15%2F155365.+&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=650636>
- Tapani J., Tolvanen M. 2013. Rikosoikeuden yleinen osa, vastuuoppi. 2. uud. painos. Helsinki. Talentum Media Oy.
- Tapani J., Tolvanen M. 2008. Rikosoikeuden yleinen osa, vastuuoppi. Helsinki. Talentum Media Oy.